

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta tělesné výchovy a sportu

Sociální vztahy ve skupinách na letním dětském táboře

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lucie Kalkusová

Vypracoval:

Petr Procházka

Praha, duben 2017

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 5. 4. 2017

Petr Procházka

.....

Evidenční list

Souhlasím se zapůjčením své diplomové práce ke studijním účelům. Uživatel svým podpisem stvrzuje, že tuto diplomovou práci použil ke studiu a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno a příjmení:

Fakulta / katedra:

Datum vypůjčení:

Podpis:

Poděkování

Těmito několika řádky bych chtěl poděkovat vedoucí mé práce, Lucii Kalkusové. Byla se mnou velice trpělivá, vstřícná a ochotná mi kdykoliv poradit a pomoci. Byla to právě ona, kdo mi poskytnul inspiraci ve chvílích bezmoci a zoufalství. Slovy se mi těžko vyjadřuje dík, který bych jí chtěl věnovat, a který jí právem náleží.

Abstrakt

- Název:** Sociální vztahy ve skupinách na letním dětském táboře
- Cíle:** Hlavním cílem této práce je zjistit, jaký vliv na vztahy dospívajících má dvoutýdenní pobyt na letním dětském táboře.
- Metody:** Byla použita metoda dotazování, analýzy a komparace. Testování se zúčastnilo 32 dětí ve 3 skupinách. Dotazování probíhalo ve dvou etapách. První na začátku a druhé na konci dětského tábora (metoda pretest - post test). Metodu analýzy jsme aplikovali v rozboru jednotlivých zkoumaných skupin a metodu komparace v části porovnávání výsledků měření ve skupině, vždy na začátku a na konci dětského tábora. Naše účely byl použit sociometrický dotazník B3 vytvořený psychologem Richardem Braunem. Je založen na standardizovaných technikách sociologického měření (SORAD) a techniky klasické (sociogram). Děti ve všech třech skupinách měly podobný program. V průběhu dvou týdnů plnily úkoly celotáborové hry, učily se novým dovednostem a věnovaly se sportovním a herním aktivitám.
- Výsledky:** Zjistili jsme, že úroveň sledovaných sociologických ukazatelů se po absolvování dětského tábora převážně zhoršila. Ke zlepšení došlo pouze v položce „pocit tolerance“ a to u všech testovaných skupin. Ze získaných sociogramů jsme graficky porovnali vztahy panující ve skupinách a můžeme říci, že došlo k úbytku všech voleb ve všech skupinách.
- Závěr:** Ze všech testovaných skupin při zahájení pobytu a na jeho konci, jsme zjistili, že dochází k mírnému zhoršení ve všech sledovaných aspektech měření. Pokud se ovšem zaměříme na položku „Pocit tolerance“ dostali jsme vždy zlepšení a to o 0,17, 0,62 a 0,3. Můžeme

zde mluvit o prohloubení vztahů, díky kterým se členové těchto skupin mohou cítit ve skupině více akceptovaní.

Klíčová slova: Dětský tábor, raná adolescence, sociologie, sociometrie, malé skupiny, sociální dynamika, sociogram

Abstract

- Title:** Social relationships in groups on summer camp
- Objectives:** The main objective is found out which influence has summer camp in relationships between adolescences.
- Methods:** We used methods of asking, analyse and comparison. The asking was realized in two waves. The first one was at the start and the second was on the end of the summer camp method of pretest and post test). We tested 32 children in 3 groups. We used method of analyse during parsing each groups and method of comparison in part collation of conclusions. In this work we used sociometrist questionnaire B3 discovered by psychologist Richard Braun. It is based on standardized sociologist measurement (SORAD) and classic techniques (sociograms). The children in alle three groups have same programme. During this summer camp they fulfil all-camp-game, learn new skills and play games.
- Results:** We found out that level of watched sociologic indexes were lower after pass out summer camp. In all of our watched groups were found improvement in item “feeling of toleration”. We made sociograms and compare situations before and after camp. We can say that the votes were lower in the end of camp.
- Conclusion:** In all three groups there were differences between start and end of camp. We found out that all watched aspects were worse in the end. Only the “feeling of tolerance” was better – 0,17, 0,62, 0,3. We can speak about deeper relationships and on this base we can say that members of groups were more acceptable.

Keywords: Summer camp, young adolescence, sociology, sociometrist, small groups social dynamics, sociogram

OBSAH

1. Úvod.....	10
2. Teoretická východiska	12
2.1. Charakteristika dospívání	12
2.2. Tělesné změny	12
2.3. Psychické změny	13
2.4. Sociologie	18
2.5. Dětské tábory.....	27
2.6. Sociometrie.....	30
3. Cíle práce a úkoly práce.....	36
3.1. Úkoly práce	36
3.2. Vědecké otázky	36
4. Metodika práce	37
4.1. Výzkumný soubor	37
4.2. Sběr dat.....	38
4.3. Použité metody	38
4.4. Analýza dat.....	39
5. Výsledky	41
5.1. Skupina A	42
5.2. Skupina B	47
5.3. Skupina C	51
6. Diskuse.....	55
7. Závěr	58
Literatura.....	60
Seznam obrázků a tabulek	63
Přílohy.....	64

1. Úvod

Téma zaměřené na změny vztahů během letního dětského tábora jsem si vybral zcela záměrně. Nejenom z toho důvodu, že jsem fascinován sociální psychologií a tím, co nám přináší, ale také působím již několik let jako oddílový vedoucí na dětských táborech. Během své praxe jsem se setkal s patologickými sociálními jevy u dospívající mládeže, které nabývají rozličných podob. Chci tedy touto prací přispět k lepšímu pochopení skupin, vývoji vztahů mezi táborníky a popřípadě umožnit dalším oddílovým vedoucím studium a pochopení této problematiky.

Letní dětské tábory jsou jakýmsi fenoménem českých zemí. Nikde jinde ve světě se nesetkáme s takovým množstvím pobytů pro děti, jako je organizováno u nás v Česku. Různí se i přístupy rodičů. Někteří posílají děti na tábory z nedostatku času či prostředků, kvůli čemuž se o ně nemohou celé prázdniny starat. Pozitivnějším přístupem je vlastní zkušenost rodičů, tj. že sami byli na táboře a chtějí, aby to zažily i jejich děti. Poslední možností je, že chtějí, aby dítě bylo na zdravém vzduchu, aby si udělalo nové přátele a trávilo čas aktivně. Ale ať už jsou důvody účasti na dětském táboře jakékoliv, spojuje je fakt, že se dítě přiučí novým dovednostem, pohybuje se venku a co je podle mě nejdůležitější pro formování dospívajících jedinců, vytváří si v sociální skupině své postavení.

I v dnešní uspěchané době jsou letní dětské tábory poměrně hojně navštěvovány. Dětem je nabídnut komplexní program, většinou tematicky zaměřený. O mládež se po celou dobu kurzu starají oddíloví vedoucí. Role vedoucího je do jisté míry v pohledu výchovy podobná roli učitele. Je velice náročná, jak psychicky, tak fyzicky. Navíc mnozí vedoucí tuto práci vykonávají zadarmo, kvůli táboru si berou v práci volno a za to jim patří velký dík. I sebe lepší vedoucí může mít problém udržet v kolektivu kamarádské vztahy. Setkal jsem se i s problémy s šikanou během dětského tábora. Vždy jde o náročnou činnost a správný vedoucí by si měl všimnout opomíjených jedinců a snažit se je začlenit. Naopak nadměrně vyčnívající vůdce trochu krotit. Vztahy na táboře by měly dospívající obohatit o nové zkušenosti, táborníci by se měli dozvědět i něco o sobě samých.

Doufám, že tato práce pomůže objasnit pohled na problematiku a zlepší tak kvalitu vztahů mezi táborníky. I přes velkou oblibu letních dětských táborů se jim moc autorů v dnešní době nevěnuje. Doufejme, že se to v příštích letech změní.

2. Teoretická východiska

V této kapitole se zaměříme na problematiku dospívání, dětských táborů a metody sociometrie. Poukážeme na fakta týkající se malých skupin, vztahů v těchto skupinách a jejich změny. Cílem této části je uvést čtenáře do problematiky zkoumaného jevu, což je nutné pro pochopení výsledků a závěrů práce.

2.1. Charakteristika dospívání

Při přesném vymezení dospívání se různí autoři rozcházejí. Langmeier a Krejčířová (2006) zastávají názor, že dospívání začíná mezi 11-12 lety, což je začátek pohlavního zrání a končí mezi 20-22 lety věku, kdy je jedinec plně reprodukčně zralý. Kromě těchto změn uvádí i psychické změny projevující se v chování jedince a dále změny (akcelerace) růstu. Vágnerová (2012) ve své publikaci uvádí mírně odlišné dělení. Podle ní je dospívání obdobím přechodu mezi dětstvím a dospělostí a zahrnuje celou dekádu mezi 10. a 20. rokem života jedince. Dospívání je primárně podmíněné biologickými faktory, ale vždycky ho sekundárně doprovázejí i psychické a sociální faktory. Tato dekáda se dá dále rozdělit na období rané adolescence (častěji pubescence), což je věk mezi 11. – 15. rokem života, a na pozdní adolescenci, která zahrnuje dalších 5 let života, tedy od 15-ti do 20-ti let. V této práci budeme pracovat s dětmi na přechodu těchto dvou období (střední adolescence), tj. mezi 14. a 16. rokem věku jedince. Proto pro účely této práce budeme používat pojem „adolescent“ a upustíme od pojmu „pubescent“.

2.2. Tělesné změny

Většina autorů se shoduje na tom, že změny, které uvádějí dítě do adolescence, jsou způsobeny změnou v hladinách hormonů. První výkyvy hormonů můžeme pozorovat již v 8mi letech a první zjevné projevy, jako jsou sekundární pohlavní znaky, se objevují zhruba o 4 roky později. Vedle vývoje sekundárních pohlavních znaků je pro pubertu charakteristický zrychlený růst a přírůstky váhy. Někteří autoři se domnívají, že například pro začátek pohlavního vývoje dívek (první ovulaci) je zapotřebí dosáhnout určitého tělesného složení tj. alespoň 20% tělesného tuku. Rozdíly ve výšce a váze v 11. roce života jsou mezi jedinci opačného pohlaví minimální. To se ovšem nedá říct o závěru dospívání, kde jsou rozdíly markantní. U chlapců je trend růstu poměrně lineární, kdežto dívky jsou do 15. roku výrazně akcelerovány. Po dosažení tohoto věku se růst výrazně zpomalí (Macek, 2003).

2.3. Psychické změny

Psychické změny jsou v rané adolescenci převážně podmíněné rychlým vývojem mozku, především dozráváním limbického systému, který má vliv na emoční prožívání. Dále dochází díky lepšímu propojení synapsí ke měnám způsobů myšlení, dospívající je nyní schopen uvažovat abstraktně. Významným milníkem je ukončení povinné školní docházky v 15-ti letech (Vágnerová, 2012).

V pozdní adolescenci (15-20 let) dochází ke komplexnějším psychosociálním změnám. Postupně se mění postavení ve společnosti a především osobnost jedince. V tomto období je důležitým mezníkem ukončení profesní přípravy. Projevuje se snaha o sebepoznání sebevymezení. Pokusem o definování sebe sama jsou i pokusy o navázání partnerského vztahu, kdy se jedinec projíkuje do svého protějšku a získává tak cenné poznatky (Erikson, 2002). Můžeme tedy říct, že jedinec na konci této fáze nalézá svoji identitu, která je subjektivně přijatelná, a zařazuje se do společnosti díky ekonomické samostatnosti (Vágnerová, 2012).

2.3.1. Emoční změny

Jak již bylo řečeno, v dospívání jednotlivce hrají velkou roli hormony, které vyvolávají změny i v oblasti citového prožívání. Nejčastějšími projevy je kolísavost emočního ladění, zvýšená labilita, vyšší náchylnost k podráždění, tendence reagovat přecitlivěle i na běžné podněty a také dochází k jistému nárůstu emočního zmatku. Často se stává, že dospívající adolescent ztrácí citovou jistotu a stabilitu. To se nejčastěji projevuje neovladatelnými výkyvy nálad, bezdůvodnou zuřivostí až agresí, pláčem a smutkem (Vágnerová, 2012).

Reakce adolescentů na různé podněty jsou ve srovnání s obdobnými dřívějšími podněty méně přiměřené. Na druhou stranu jejich silné emoční prožitky bývají převážně krátkodobé a navíc proměnlivé. Lze tedy jen těžko předvídat, jak zareagují příště a jakým směrem bude jejich aktivita směřovat (Vágnerová, 2012).

Dospívající jedinci mohou být často zaskočeni vlastními pocity, tyto pocity či výkyvy nálad bývají pro ně samotné nepříjemné. Reagují na ně jako na něco obtěžujícího tj. rozmrzele či podrážděně, neboť sami si nedokážou vysvětlit, proč k tomu dochází, neznají příčinu změn svého chování. V tomto věku si ještě nedokáží od emocí udržet odstup a tak je zcela bezprostředně odžívají. Můžeme předpokládat, že i

kdybychom adolescentům vysvětlili příčiny ve změnách jejich chování, nebude to pro ně mít žádoucí účinek, neboť ve svém věku ještě nedokážou vyvinout dostatečnou míru sebeovládání. Pro pozorovatele může být velice obtížné, jak subjektivně tak objektivně, odlišit od sebe změny dané hormonálním zráním a změnu reakcí na prožitky způsobené ztrátou jistoty pro ně dobře známou z minulých let svého vývoje (Vágnerová, 2012).

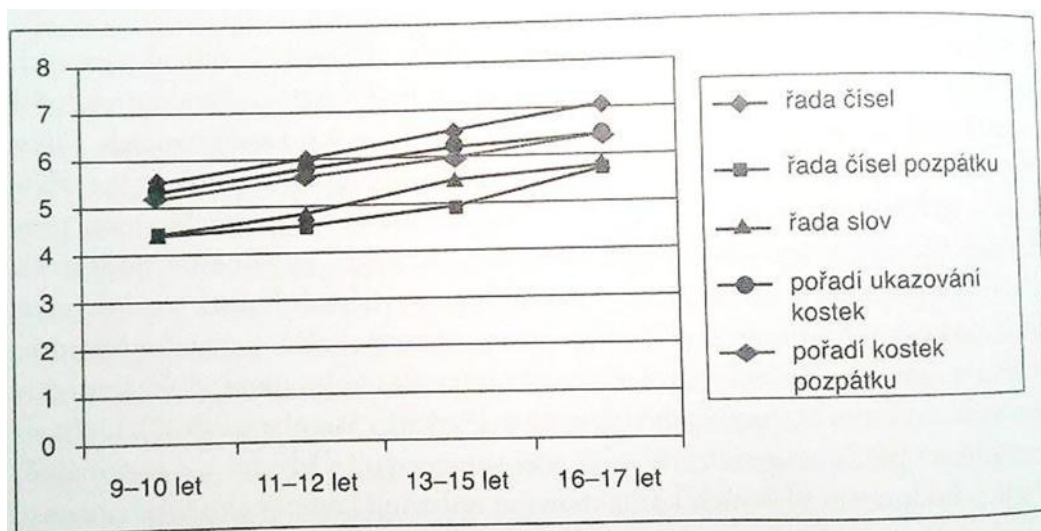
U dospívajících se projevuje kolísání aktivační úrovně. To může vést k emoční labilitě. Nízká tolerance frustrací z okolí, přecitlivělost a proměnlivost nálad přispívá ke vzniku konfliktů. Někteří adolescenti mohou na venek působit nepříjemným dojmem, a tudíž bývají okolím méně akceptováni. Rodiče těchto dětí mívají pocit, že jejich ratolesti jsou rozmazlené, líné, nedovedou se o sebe postarat či obtěžují okolí svými výmysly. V tomto postoji je pouze utvrzuje domněnka, že jejich děti nemají ke svému postoji žádný objektivně akceptovatelný fakt. Větší četnost negativních reakcí a pocity uzavřenosti adolescentů pouze přilévají olej do ohně vzájemného sváru s rodiči (Vágnerová, 2012).

U dospívajících se rozvíjí tak zvaný emoční egocentrismus. Je to stav, kdy osoba věnuje svým pocitům a prožitkům větší pozornost než dříve, má tendenci své pocity rozebírat, hodnotit je a uvažovat o nich. Dále tito jedinci věří, že nikdo jiný nemůže mít tak intenzivní prožitky jako oni. Pevně věří, že jejich pocity jsou výjimečné. Na druhou stranu se objevuje nechuť své city projevovat navenek. Dřívější citová infantilnost ustupuje do pozadí, stejně jako otevřenost. Dospívající považuje svoje prožitky za intimní součást vlastní osobnosti a nemá zájem je s kýmkoliv sdílet. Snaží se nedávat najevo především negativní pocity (smutek, trapnost, ponížení atd.). Myslí si, že pokud by své stavy sdílel s ostatními, vystavil by se posměchu, ponížení anebo se jednoduše stydí. Všechna tato fakta vedou k jednoznačnému poznatku, že mezi tím, co lidé prožívají a jak se projevují, je značný rozdíl. Období pubescence je toho jasným příkladem (Vágnerová, 2012).

V závěru pubescence dochází ke stabilizaci emočního prožívání, starší adolescenti nebývají tak náladoví a citově labilní. Důvodem je ukončení hormonálních změn a přijetí pohlavní dospělosti. Počáteční překvapení ze změn mizí, současně s ním i původní nadšení. To můžeme vysvětlit získáním korigovaných zkušeností. Toto období můžeme nazvat jako období vystřízlivění (Vágnerová, 2012).

2.3.2. Vývoj myšlení a zpracování informací

S rozvojem formálně logických operací dochází ke zvětšení množství aspektů, které lze posoudit, a zároveň k uvědomění jejich recipročních vztahů. Adolescenti dokážou brát v potaz 2 až 3 hlediska dané problematiky (Kuhn, 2000).

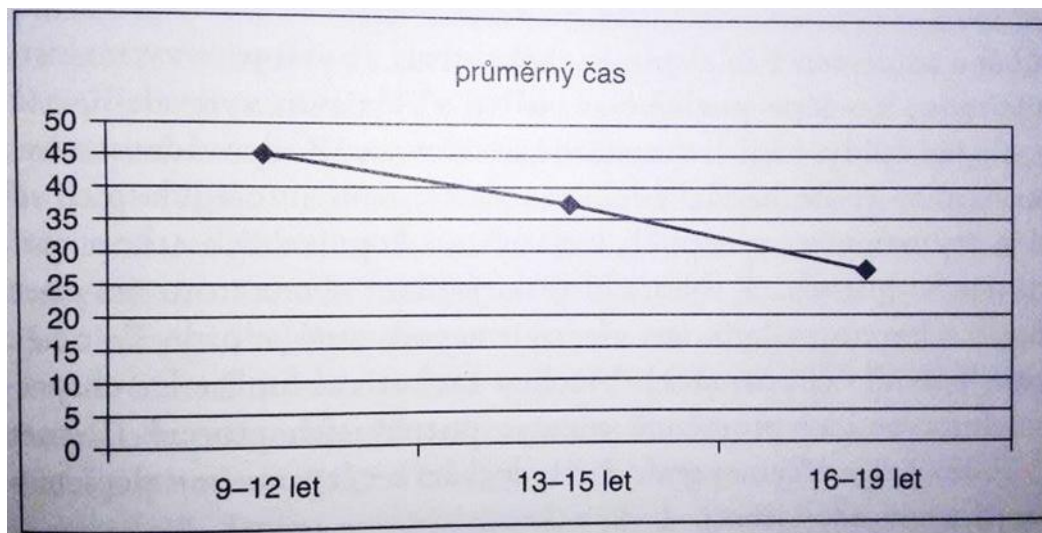
Obr. 1 Nárůst kapacity pracovní paměti (v grafu je zaznamenána počet zapamatovaných jednotek) (Conklin, Luciana, Hooper, & Yarger, 2007)

Adolescenti dokážou efektivnějším způsobem zpracovat větší množství vstupních informací a dokážou s nimi operovat. To umožňuje nárůst kapacity zpracovaných informací a je významným předpokladem přemýšlení a naopak. Dospívající také disponují velkou zásobou poznatků a zkušeností, což jim umožňuje kvalitně zpracovat i ty nové. Díky lepšímu myšlení se zvyšuje schopnost nové poznatky lépe propojovat a vytvářet nové úsudky.

Rychlost zpracování informací se během pubescence zvýší až o polovinu. Její nárůst se odvíjí převážně od zlepšení paměťových funkcí, uchování, ale i vybavení informací. Dále dochází k automatizaci základních kognitivních strategií, pro dospělého jedince zcela běžných. Zvýšení rychlosti zpracování informací umožňuje diferenciaci ve zpracování a vyřazení těch nepotřebných, které přestaly být důležité nebo již neplatí. Na tyto schopnosti navazují i další vlastnosti a to například úspěšnost v řešení mnoha úkolů (Santrock, 2016).

Adolescenti dokážou lépe ovládat a přesouvat svoji pozornost takzvanou flexibilitu, naučili se využívat různé strategie zaměření pozornosti, udržení ale i přesouvání bedlivosti. I v této oblasti je jasný vliv vyspělejšího způsobu uvažování.

Adolescenti oproti mladším jedincům jsou schopni postupovat plánovitěji a systematictěji. Adekvátní využívání pozornosti je spojeno s celkovým rozvojem metakognice. Dalším faktem je, že se zlepšuje sebekontrola a zvyšuje se vytrvalost, to znamená, že jedinci jsou schopni lépe potlačovat rušivé negativní vlivy, ale jen tehdy, mají-li dostatečně silné motivy. V druhé fázi adolescence se rozvíjí zodpovědnost za vlastní výkon.

Obr. 2 Vývoj schopnosti přesouvat pozornost dle aktuální potřeby (v tabulce je uveden průměrný reakční čas ve vteřinách) (Rosso, Young, Femia, & Yurgelun-Todd, 2004)

2.3.3. Poznávací procesy

Na počátku adolescence dochází mimo jiné i ke změnám v uvažování, který umožňuje přesah konkrétní reality. Postupné uvolňování ze závislosti na realitě je velice důležité pro vývoj myšlení, uvažování a poznávání skutečného světa. U mladších školáků si můžeme povšimnout, že akceptují svět takový jaký je, vnímají skutečné dění. Lze říci, že prepubertální dítě chce poznávat svět, zatímco dospívající má snahu přemýšlet o tom, jaký by svět mohl, respektive měl být. Realita se stává pouze jednou z možných proměnných. Dospívající je již schopen uvažovat hypoteticky o různých možnostech a to dokonce i o těch, které neexistují nebo jsou nepravděpodobné. Při přechodu z jedné fáze vývoje do druhé mohou jedinci uvažovat různými způsoby v závislosti na okolní situaci či svém aktuálním stavu. Mohou také uvažovat na jináč než logické úrovni (Vágnerová, 2012).

Adolescenti jsou již schopni chápat věci a jevy abstraktně. Ruku v ruce se s abstraktním uvažováním rozvíjí schopnost akceptovat hypotetické problémy na

základě formálních logických operací. Tato vývojová fáze umožňuje dospívajícím hledat platná řešení bez ohledu na hypotézy či realitu. Adolescenti tedy dokážou bez problémů diskutovat na téma „sníh je černý“ zatímco mladší školní děti by takto uvažovat nedokázaly, neboť vědí, že sníh je bílý (Gullotta, Adams, & Markstrom, 2000).

V adolescenci se rozvíjí i schopnost interpretovat pozorované výsledky v kontextu možných logických závěrů. Jedinec dokáže interpretovat závěry v rámci platných pravidel a norem, i když se zdá, že daná situace svědčí o opaku. Je to vlastně jen další projev odpoutávání od smyslového obrazu reálného dění. V adolescenci se rozvíjí i takzvaná pružnost myšlení. Tudíž dospívající chápe, že „když něco existuje, tak to musí být možné“. Každé zjištění nemusí mít obecnou platnost, což vyžaduje sebe korekci a korigovat své další myšlení. To pro dospívající může být velice složité z důvodu jejich nejistoty a zranitelnosti sebevědomí (Vágnerová, 2012).

Pod vlivem nového způsobu myšlení se rozvíjí i vnímání časové dimenze. Pro mladší školáky je nejdůležitější současnost, ale pro dospívající začíná být důležitá budoucnost. Abstraktní myšlení není vázáno časem, tj. není vázáno ani na vlastní zkušenost. Myšlení dospívajících může mít, a také často mívá, charakter úvah o budoucnosti, plánování a předvídání událostí.

Typické znaky způsobů myšlení adolescentů lze shrnout do několika bodů (Keating, 1991):

- Dospívající **berou v potaz variabilitu různých možností**. Takový způsob myšlení rozšiřuje a obohacuje úvahy. Lze jej chápat i jako předpoklad pochopení různorodosti názorů či teorií.
- Dospívající **dovedou uvažovat systematictěji**. V tomto vývojovém období se mění způsob práce s informacemi, starší adolescenti uvažují o různých alternativách již v rámci vysvětlení problému. Mají nadání si stanovit nějakou hypotézu a průběžnými kroky ji potvrdit nebo vyvrátit.
- Dospívající dokáží experimentovat s vlastními úvahami, dovedou je seskupovat a kombinovat, jejich myšlení je pružnější. Pokusy s novými schopnostmi představují prostředek dalšího rozvoje (Vágnerová, 2012).

2.4. Sociologie

Tuto kapitulu zařazujeme, protože se domníváme, že je důležité, aby si čtenář vytvořil komplexní pohled na zkoumaný problém. Základy sociologie nejsou předmětem této práce, ale jejich pochopení je nezbytné pro jakýsi vhled do problematiky.

Sociologie je jednou ze sociálních věd. Je otevřenou vědou, která hledá, zkoumá a pochybuje o všem, včetně sebe samé. Není normativní vědou (neříká, jak by co mělo nebo mělo být), ale ukazuje, jaká společnost doopravdy je. Sociologie usiluje o vidění širšího spektra různých přístupů, pluralitní vidění světa, které je nejlepším způsobem k porozumění složitosti problémů (Novotná, 2008).

2.4.1. Předmět, metody a funkce

Jednoduše řečeno, předmětem sociologie jsou veškeré sociální jevy, tedy jevy odehrávající se mezi lidmi. Nezbytnou podmínkou těchto jevů je tedy společnost lidí a jejich sdružování. Z tohoto důvodu bývá někdy sociologie nazývána vědou o společnosti. Nejsnadnější je tvrdit, že to co se odehrává mezi lidmi, je jejich jednání neboli interakce. A proto bývá někdy sociologie označována za vědu o sociálním jednání. Jevy vznikající mezi lidmi jsou pozorovatelné. Sociologie se tedy věnuje tomu, co se děje mezi lidmi, nikoliv tomu, co se děje uvnitř lidí (Novotná, 2008).

Sociologie sociální jevy zkoumá, to znamená, že je pozoruje, popisuje, analyzuje a interpretuje. Základem jí je obecná metodologie. Pro zkoumání jevů si sociologie vytvořila za 100 let vlastní empirickou větev, tak zvanou empirickou sociologii. Za tu dobu rozpracovala specifické metodické postupy a metodiky. Mezi nejznámější patří sociografie, která popisuje sociální jevy, následně je analyzuje, hledá vzájemné souvislosti a měří intenzitu zjišťovaných závislostí. V pedagogické praxi a pedagogickém výzkumu se můžeme setkat s metodami sociometrie. Tyto metody jsou vhodné především pro zkoumání malých skupin, společně pro sociální psychologii a mikrosociologii. V průběhu historie vznikl nespočet sociologických škol a směrů. V dnešní době tedy díky této rozmanitosti můžeme zkoumat jak jevy (tedy interakce jednotlivců) tak jevy mezi sebou (např. vztah ekonomických k politickým, náboženským, morálce, apod.) (Havlík, 2005).

2.4.2. Socializace a sociální integrace

Socializaci můžeme chápat jako proces naučení se, jak žít spolu s druhými. Jak již bylo řečeno, člověk potřebuje žít v integraci s ostatními, avšak normy a pravidla společnosti mu nejsou vrozena. Pokud je společnost proměnlivá a dynamická, je socializace obtížnější a může trvat celý život. Můžeme však říci, že socializace je ukončena na „prahu dospělosti“, tedy kolem 18. roku života. Z pohledu sociologie potřebujeme k úplnému začlenění do společnosti 20 let. Tato hranice byla v minulosti spojená s různými iniciačními obřady. Socializace jako proces se odehrává mezi lidmi při jejich interakci v prostředí sociálních skupin. Ta skupina, která je pro nás nejdůležitější, a je z pohledu plurality na prvním místě, se nazývá primární sociální skupina (Novotná, 2008).

Nemůžeme také přehlédnout faktory, které socializaci ovlivňují. Různé faktory jsou pro různé jedince jinak významné. Především jde o kulturní faktory (ty můžeme do jisté míry ovlivnit) a biologické faktory (jsou vrozené a ovlivnit je nemůžeme).

- Biologické faktory

Základním prvkem socializace je přírodní prostředí, se kterým je člověk neustále v kontaktu. „Příroda byla totiž tím, co po stovky generací společně s rodičovskou péčí nejvýrazněji formovalo duchovní kostru lidské osobnosti. Učila člověka správně vnímat, pociťovat, hodnotit, respektovat, soutěžit, spolupracovat i bojovat“ (Šmajš, 1995, str. 106).

Dalším biologickým faktorem je vzhled člověka, který „dostává“ při narození. Populace lépe akceptuje pohlednější jedince a je schopná jim jejich nevhodné chování do jisté míry tolerovat.

- Kulturní faktory

V průběhu dospívání si jedinec utváří vlastní soubor životních hodnot, který je po dosažení dospělosti relativně neměnný.

Naopak sociální normy si jedinec utváří po celý život. Jde o souhrn jednání, která jsou pro většinu společnosti běžná.

Interpersonální vztahy jsou další součástí kulturních faktorů. Jsou přímo závislé na komunikaci a spolupráci a jsou zdrojem sociálních zkušeností. Sociální role jsou trvalým faktorem socializačního procesu. (Novotná, 2008).

Pojem sociální integrace se nedá jednoduše definovat a autoři mívají rozdílné názory na tuto problematiku. V dnešním pojetí ji předkládá Anthony Giddens. Jedná se o proces začleňování člověka do společnosti neboli nejvyšší úroveň socializace. Můžeme také říci, že jde o začlenění jednotlivce do většinové společnosti a do jejího každodenního života. Pro člověka se schopností naučit se žít, cítit se přijatý a identifikovaný společností, není problém se socializovat. Naopak problémy s integrací mívají lidé a skupiny nějakým způsobem odlišné (tělesně postižení, propuštění vězni, imigranti a další). U těchto skupin nedochází k začlenění přirozeným způsobem, ale je zde zapotřebí vnější pomoci (třetí strany) (Giddens, 2000).

Člověk je odedávna společenskou bytostí. Jinak řečeno bytostí, která ke svému pohodlnému životu potřebuje být mezi lidmi. Tomuto jevu se říká sdružování a může nabývat různých forem. V každé formě sdružování nalezneme něco, co lidi drží pohromadě, a z jednotlivců vytváří celek. Pokud si skupinu představíme pouze jako množinu prvků, nebereme v potaz existenci něčeho, co skupinu drží spolu, poté se jedná o takzvaný agregát. Opakem je vnitřně integrované sdružení, ve kterém to co nás spojuje, vychází z nitra samotné formy. Můžeme to nazývat i zjednodušeně sociální integrací. Z historického hlediska rozlišujeme čtyři základní formy integrace: společenství, společnost, skupinu a organizaci (Novotná, 2008).

2.4.3. Sociální skupiny

Člověk je již od narození součástí nějaké skupiny. Jednoduše to vyplývá z faktu, že nežije sám, ale má potřebu se sdružovat do skupin. Jedinci pak vytvářejí společenství, která se mohou lišit velikostí, a ty nazýváme sociálními skupinami. Nakonečný (1999) definuje sociální skupinu jako soubor dvou či více jedinců, kteří mají nějaký společný cíl, směr (ideologii) popřípadě systém norem. Skupiny přímo ovlivňují existenci každého jednotlivce a výrazně usměrňují jeho chování. Podle Novotné (2008) vznikají sociální skupiny spontánně a jde o soubor osob.

Podle sociologa Szczeпаňského má sociální skupina tři stěžejní znaky: (Szczeпаňski, 1966)

- Interakce
- Komunikace
- Organizace

První uvedený znak si můžeme vysvětlit tím, že každý jednotlivec ve skupině interaguje tak, že ovlivňuje každou osobu, ale zároveň každá osoba ve skupině ovlivňuje jeho. Mimo těchto znaků můžeme pojem skupiny vymežit kvantitativně a kvalitativně. Z kvantitativního hlediska jde o počet lidí ve skupině, tj. skupinu tvoří dva a více členů. Z kvalitativního pohledu se jedná o vzájemné působení a reagování členů. Podle tohoto hlediska jde o sdružení osob se stejnými cíli, zájmy a normami (Pavličková, 2013).

Nakonečný (1999) uvádí, že podle počtu osob dělíme skupiny na malé do 30-40 osob a na velké nad 40 osob. Názor Cooleyho in Keller (1997) se v tomto směru liší, publikoval, že nezbytným atributem je přímý kontakt všech jejich příslušníků, a proto musí být skupiny malé, nanejvýš 12-15 osob. Pro účely této práce se budeme věnovat pouze malým skupinám. V těchto skupinách dochází k přímým interakcím a komunikaci mezi členy. Dále si lze všimnout, že mají blízké nebo dokonce totožné cíle a hodnoty. Ve skupině je udržována relativní skupinová struktura tj. systém pozic a rolí se může měnit. Všichni členové skupiny respektují a dodržují normy života ve skupině. Samy se podílí na regulaci vzájemných vztahů či průběhu různých činností (Pavličková, 2013).

Sociální skupiny můžeme klasifikovat podle určitých faktorů:

- **Primární x sekundární**

V primárních skupinách jsou si členové velmi blízcí, probíhá zde přímá komunikace, objevuje se jistá intimita a projevují se vysokou soudržností. Příkladem je rodina.

Sekundární skupiny se vyznačují náhodnými vztahy, jsou výsledkem náhodného nebo cíleného uspořádání. Příkladem může být školní třída táborový oddíl či pracovní kolektiv.

- **Formální x neformální**

Formální skupina není vytvořena členy samotnými, ale určitým vnějším činitelem. Jsou zde jasně daná pravidla a normy zakládacím subjektem. Jedná se o školy, armádu, atd.

Neformální skupina je řízená pravidly, které si skupina sama vytváří. Jako příklad můžeme uvést skupinu přátel.

- **Referenční x členské**

Referenční skupina je pro člena tak zvanou ideální skupinou. Ta uznává stejné normy a hodnoty jako jedinec, který do ní chce samozřejmě patřit.

Členská skupina je ta, do které jedinec aktuálně patří. Ideální stav je, když je pro člověka jeho členská skupina zároveň referenční.

- **Vlastní x cizí**

Vlastní skupina je taková, do které člověk reálně patří. Označována členy jako „moje/naše“ skupina, respektive „my“.

Cizí skupina je chápána jako „oni“ respektive „ostatní“.

- **Situační x stálé**

Situační skupina nemá trvalý charakter. Jde o skupiny, které po splnění svého účelu zanikají.

Stálé skupiny jsou opakem, mají trvalý charakter. Například rodina.

- **Otevřené x uzavřené**

Otevřená skupina přijímá nové členy bez jakýchkoliv požadavků a je jednoduché stát se jejím členem.

Uzavřené skupiny nepřijímají nové členy nebo je vstup podmíněn mnoha podmínkami a je obtížné stát se členem.

- **Dobrovolné x automatické členství**

Dobrovolné skupiny jsou takové, do kterých vstupujeme z vlastní vůle. Jsou to zájmové kroužky, kamarádská parta a další.

Automatické jsou takové, kam jsme přiřazeni bez naší iniciativy. Je to například rodina (Trpišovská & Vacínová, 2007).

Sociální skupiny mají v našich životech významnou úlohu. Jejich význam spočívá v různých předmětech, které se jednotlivec snaží jakožto své potřeby naplnit. V první řadě jde o zprostředkování sociálního prostředí, které je jedno ze základů spokojeného života a zahrnuje hned několik stádí v Maslowově pyramidě potřeb. V kontextu můžeme mluvit o potřebě sounáležitosti, akceptovanosti, uznání a seberealizace. Dále skupiny dotvářejí sociální rysy osobnosti, ovlivňují individuální výkonnost nebo také posilují sociální identitu.

2.4.4. Sociální struktura skupiny

Každý jedinec má ve skupině jiné postavení, téměř nikdy se neseťkáme s rovností všech členů. Někteří členové jsou populárnější, ostatní jim tak dávají

přednost, rádi s nimi spolupracují či vyhledávají jejich přítomnost. Protipólem jsou nepopulární jedinci. Ostatní členové se jim vyhýbají, trpí jejich přítomností a zachovávají si určitý sociální odstup. Pro postavení jedince je tedy významná jeho sociální přitažlivost a také míra jeho moci a prestiže.

Nakonečný (1999) rozděluje jedince ve skupině do kategorií dle sociální přitažlivosti takto:

- **populární osoby** - pro většinu členů přitažlivé
- **oblíbené** – pro mnohé členy přitažlivé
- **akceptované** – část skupiny je preferuje
- **trpěné osoby** – malá část skupiny je preferuje
- **mimo-stojící osoby** – nikdo ze skupiny je nepreferuje

Podle míry osobní moci můžeme pozice ve skupině kategorizovat takto:

- **dominující osoby** – vůdcové
- **aktivní osoby** – pomocníci
- **závislé osoby** – soupeřníci
- **pasivní osoby**
- **periferní role**

Každý člověk zaujímá ve skupině specifickou pozici, ta vyjadřuje součet jeho práv a povinností, které mu skupina určila. Tuto pozici nazýváme vzhledem ke skupině status. S tím souvisí nejenom práva a povinnosti, ale i prestiž. Rozlišujeme statut vrozený, získaný a připsaný. Můžeme tedy říct, že statut je určitá pozice jedince na základě jeho vrozených, připsaných a získaných vlastností. Pokud k těmto vlastnostem přidáme jeho práva a povinnosti, dostáváme společenskou roli jedince ve skupině. Na základě sociometrie můžeme pozici jednotlivce označit jako sociometrický status. Sociometrie nám relativně spolehlivě určuje vnitřní struktury sociálních skupin.

Pozice jedince je určena těmito vlastnostmi:

- mírou jeho sociální přitažlivosti
- mírou prestiže (případně osobní moci)
- způsobem jeho prosazování při začleňování do skupiny (a seberealizací)
- jeho podílem na dosahování skupinových cílů

Jak už bylo řečeno, s pozicí ve skupině je spojena role. Ta vyjadřuje sumu předpokládaného chování. Jiné chování se očekává od vůdce skupiny a jiné od izolovaného člena. Můžeme tedy tvrdit, že každý člen malé skupiny má svou specifickou roli. Ty však můžeme zmenšit do několika základních kategorií:

- **nadřazená role** – role otce, učitele, nadřízeného
- **podřízená role** – dítěte, žáka, zaměstnance
- **souřadná role** – role přítele, kolegy spolužáka
- **role sexuálního partnera**

Zvláštní roli zastává ve skupině vůdce. V závislosti na druhu skupiny rozlišujeme formální a neformální vůdce. Ti formální jsou do své pozice jmenováni, mají přesně vymezené pravomoci a odpovědnost za rozhodování. U neformálního vůdce je jeho pozice předurčena osobnostními vlastnostmi a to především mírou vlivu a schopností spontánně vyjadřovat zájmy a cíle skupiny. Neformální vůdce je takový, který dokáže uplatnit svou vůli u členů skupiny a to i přes jejich nesouhlas či odpor. Dále se vyznačuje vysokou inteligencí, dobrou schopností sociální adaptability, vysokou mírou dominance, ale i dobrými organizačními schopnostmi. Pokud si role v malé neformální skupině zjednodušíme, dostaneme následující dělení:

- **alfa** – nejaktivnější člen, splňuje většinu vlastností dobrého vůdce skupiny (viz. výše)
- **beta** – jedinec, který tvořivě rozvíjí myšlenky a stanoviska vůdce. Pro tuto pozici je nutné mít vrozené předpoklady
- **gama** – Drtivá většina členů skupiny, ztotožňují se s myšlenkami vůdce a jsou přizpůsobiví
- **omega** – členové spíše neoblíbení, mají okrajovou roli (outsideri)
- **„P“** – tento člen má pozici „obětního beránka“, plní ukázkou vlastností, se kterou se skupina neztotožňuje (Pavlíčková, 2013).

2.4.5. Socializace v období rané adolescence

Období rané adolescence lze jednoduše označit jako období změn. Toto období bývá nazýváno jako druhé sociální narození, spojené se vstupem do společnosti (Corneau, 2000). Mezi hlavní změny řadíme ukončení povinné školní docházky a získání občanského průkazu v 15ti letech. Adolescent dostává do určité míry omezenou možnost volby svého budoucího povolání, což je velmi důležité. Tato volba profese určí

jeho sociální postavení v budoucnosti. V období mladší adolescence se mění vztahy s lidmi. Je to období pokusů s různými rolemi a vztahy. Adolescent odmítá svou podřízenou roli, neuznává autority, jako jsou rodiče a učitelé. V tomto věku nejde ani tak o to, že by jedinec nebyl schopný uznávat autority, ale nadřazenost si autorita musí zasloužit. O názorech a rozhodnutích diskutuje, přemýšlí o nich. Dospívající mají dostatečně vyvinutý mozek a dokáží vymýšlet nová řešení, která se snaží prosadit. Dále dochází k častému dohadování s autoritou a k demonstrativním ukázkám odmítání všeho, co autorita představuje. Adolescent však neútočí na autoritu, aby ji odstranil z cesty, ale by se jí sám stal. Tím že dospělým dokáže obstojně oponovat a logicky argumentovat, získává potřebnou jistotu do dalšího sociálního vývoje. Můžeme mluvit o tréninku vlastních schopností a ukázání svých kvalit. Odsuzování dospělých nebývá větší než kritika vrstevníků, avšak je mnohem nápadnější jakožto nový projev chování v repertoáru adolescenta, který je společností obecně tabuizován. Součástí tohoto období je i kritický postoj k sobě samému, o kterém však vědí jen nejbližší kamarádi. Je to z důvodu zachování určité sebeúcty před vnějším okolím (Vágnerová, 2012).

Z hlediska sociálních skupin se toho v tomto věku moc nemění. Jedinec je stále součástí několika důležitých skupin, které jsou pro jeho formování i nadále důležité, avšak mění se jejich subjektivní význam a vliv, kterým působí na adolescenta.

- Rodina je stále důležitým pilířem, zázemím, od kterého se dospívající postupně odpoutává. Dochází k redukci formálně dané autority rodičů.
- Škola plní spíše úlohu v rozhodování o budoucím profesním zařazení a tím i o zařazení do dalších sociálních skupin.
- Volnočasová zařízení, ve kterých má dospívající úspěchy, mohou kompenzovat neúspěchy ve škole či frustraci z domova. Jsou důležitým faktorem rozvoje schopností a dovedností.
- Vrstevnická skupina je další čím dál tím více důležitou sociální skupinou (Vágnerová, 2012). Z tohoto důvodu se jí budeme dále podrobněji věnovat.

Díky různým sociálním skupinám dostávají adolescenti i nové role, některé starší zůstávají. Tato změna může být ovlivněna chováním, ale i vývojem vzhledu. Role mohou nabývat rozlišných významů. Ať už podpoří postavení a sebevědomí jedince, tak mohou být i přítěží až ohrožujícím faktorem. Nové role, se kterými se dospívající setkává, jsou následující:

- Role dospívajícího, která je ovlivněna hlavně kvantitativními změnami. Například vývojem druhotných pohlavních znaků, jež mají i sociální hodnotu.
- Role člena party/skupiny, s níž se jedinec ztotožňuje a získává sociální identitu.
- Role blízkého přítele, který plní funkci důvěrníka z hlediska sdělování osobních prožitků a na něhož se lze spolehnout (Vágnerová, 2012).

2.4.6. Vrstevnická skupina

Přetrvávající snaha dospívajících o osamostatnění vede k orientaci i na jiné sociální skupiny než je rodina. Pro adolescenta mají čím dál větší význam vrstevníci. Ti se postupně dostávají do rovnocenného postavení s jedincem, protože mají podobné problémy, zájmy a hodnoty i preferovaný způsob života (Vágnerová, 2012).

Podle Vágnerové (2012) slouží tyto skupiny jako opora při vytváření individuální identity. Při procesu osamostatnění často adolescent zažívá pocit osamocení, a právě v tento moment nastupuje na scénu vrstevnická skupina, která mu pomůže těžké období překlenout. Zároveň vazba na takovou skupinu zvyšuje sebevědomí a pocit sebejistoty. Vrstevnická skupina dále plní roli při sebevymezení příslušnosti, tím dospívající získá obraz o sobě samém a to nejen v individuálním měřítku, ale i v tom širším, společenském (Vágnerová, 2012).

Jak již bylo řečeno, sociální skupiny uspokojují naše potřeby. Pokud se zaměříme přímo na vrstevnické skupiny v období závěru pubescence, jde podle Vágnerové (2012) o naplňování těchto potřeb:

- **Potřeba stimulace** – ke stimulaci jedince dochází skrze společné aktivity a prožitky, tedy přímým kontaktem s ostatními členy skupiny.
- **Potřeba smysluplného učení** – díky přímému kontaktu s ostatními vrstevníky získávají dospívající mnohé sociální zkušenosti. Společně zkoumají nová řešení různých situací a vymýšlejí a zkoušejí strategie, jak na vzniklé situace reagovat. Skupina má tak zvaný referenční význam. Znamená to, že slouží jako základ pro porovnání zkušeností. Dospívající může porovnávat vlastní chování, postoje, reakce a názory s ostatními, což je důležité pro pochopení sebe sama, ale i ostatních. V rámci vrstevnické skupiny mluvíme jednoznačně o neformální struktuře, kdy vztahy s ostatními členy mohou dosáhnout větší intenzity než vztah s rodiči.

- **Potřeba jistoty a bezpečí** – kromě rodinného zázemí bývá uspokojována vrstevnickou skupinou. V tomto období se jedinec snaží osamostatnit, což ale podkopává jeho jistotu zázemí. S pocitem volnosti a možnosti osobního rozvoje je ale spojen i pocit osamělosti. Negativním pocitům se dá vyhnout přes zakotvení jedince ve skupině. Můžeme také hovořit o příslušnosti k vlastní generaci.
- **Potřeba být akceptován** – neboli potřeba prestiže je u dospívajících mnohem intenzivnější než v předchozích letech. Její význam spočívá v tom, že čím vyšší je prestiž jedince, tím nižší je jeho nejistota, což pozitivně ovlivňuje sebepojetí. Nabytá pozice se v dalším vývoji stává součástí jeho identity. Každá skupina je nějakým způsobem hierarchizovaná a poté mluvíme o podřízenosti členů. Mladiství, kteří nemají tak vysokou sebedůvěru a dostatečně rozvinuté sebepojetí, jsou ke skupinovým požadavkům méně kritičtí, než více rozvinutí mladší adolescenti.
- **Potřeba určit si vlastní pravidla** – u adolescentů je již plně rozvinuté abstraktní myšlení, a tak dokáží uvažovat o mnoha možnostech, či různých způsobech řešení, což vede až ke tvorbě vlastních pravidel a norem. Tyto normy ve vrstevnických skupinách bývají radikální, plně extrémů a nekompromisní k řešení situace. Pravidla jsou tak přísná proto, že jsou jednoznačná a srozumitelná, což posiluje jistotu členů skupiny. Bohužel pro dospívajícího jsou nároky různých skupin (rodina, kamarádská parta) ne vždycky slučitelné a tak si jedinec musí vybrat (Vágnerová, 2012).

2.5. Dětské tábory

Následující kapitola pojednává o historii u nás i ve světě a o současném stavu tábornictví v České republice. Tato část je zařazena z důvodu, že náš výzkum probíhal v táborovém kolektivu a spatřujeme jako důležité seznámit čtenáře s tábornickou kulturou.

Dětské tábory jsou pevně ukotveny v české legislativě, a to podle zákona 258/2000 Sb., O ochraně veřejného zdraví: „zotavovací akcí je organizovaný pobyt 30 a více dětí ve věku do 15 let na dobu delší než 5 dnů, jehož účelem je posílit zdraví dětí, zvýšit jejich tělesnou zdatnost, popřípadě i získat specifické znalosti nebo dovednosti.“

V českém prostředí se můžeme setkat s velkým množstvím různých dětských táborů, což je světový fenomén. Obecně však můžeme říci, že tábory jsou spjaty s aktivitou v přírodním prostředí, volným pohybem, soutěžemi a také uměle vytvořenými skupinami. Poskytují sportovní vyžití, odpočinek především od školních povinností a možnost realizovat se ve skupině spolu-táborníků. Dítě má možnost socializovat se v novém prostředí. Panuje zde určitá volnost v rozhodování při činnostech, což rozvíjí samostatnost. Děti se učí spolupráci při plnění různých úkolů. Na druhou stranu jako v každé sociální skupině se může objevit izolace některých jedinců nebo dokonce šikana. Správný vedoucí by měl těmto negativům předcházet, popřípadě je vyzorovat a snažit se je odstranit (Beroušek, 2004).

2.5.1. Historie táborů

První organizovaný dětský tábor nejspíše vznikl ve Spojených státech amerických ve státě Connecticut pod vedením učitele Fredericka W. Gunna, a to již v roce 1861. Během dvoutýdenního kurzu společně se svoji manželkou učili děti různým technikám života v přírodě, lovu ryb či divoké zvěře, sběru plodů a dalším. Gunn pořádal tyto akce ještě dalších dvanáct let. Na jeho základě se začala tato činnost šířit po celém světě, ať už s větším či menším úspěchem (Beroušek, 2004).

O další šíření výchovy mládeže v přírodě se zasloužil bývalý britský generál Robert Baden-Powell založením skautské organizace v roce 1907. Ve stejném roce se konal i první tábor této organizace. Baden-Powell jakožto bývalý voják přistupoval k výchově a pořádání táborů ve smyslu vojenské výchovy. Základními znaky byla uniformizace, systém hodností a vyžadovaná poslušnost (Hurikán, 1990).

Současně se skautingem se od roku 1902 rozvíjel v Kanadě Woodcraft Indians, založený Ernestem Thompsonem Setonem. Členové sdružení se snažili ve svém volnu odpoutat od útlaku moderní civilizace a snažili se žít po vzoru indiánů. K životu využívali pouze přírodní zdroje. Šlo spíše o záležitosti celých rodin než pouze dětí (Anonym, 2013).

V Českých zemích měl zásadní vliv na vývoj táborů Antonín Benjamin Svojsík. Osobně se seznámil jak s tematikou skautingu, tak s Woodcraft Indians a vytvořil vlastní program, který kombinoval obě metody. Vzniklo tak sdružení Junák – Český skaut. První český tábor se pořádal v roce 1912 na Lipnici nad Sázavou. V období

okupace a komunismu byly aktivity Junáka potlačeny, avšak do druhé světové války zažíval zlaté časy (Janka-Ropim, 1992).

V letech socialismu dostaly dětské tábory odlišný směr. Pod vedením Sovětského svazu byly zakládány v celém východním bloku jako pionýrské tábory. Sice se pokračovalo v rozvíjení dovedností v přírodě a stále bylo na programu vyžití a uvolnění od školy, ale také se zde propagovala komunistická ideologie. Za zmínku stojí dětský tábor Artěk na poloostrově Krym. Byl založen v roce 1925 a prošlo jím přes milion lidí. Po vzoru tohoto tábora byl vybudován pionýrský tábor u města Seče na Chrudimsku, který mimo jiné funguje dodnes a probíhala na něm část našeho výzkumu (Hurikán, 1990).

2.5.2. Dětské tábory v současnosti

Dětské tábory můžeme zařadit jako jednu z metod volnočasové výchovy dětí a podle zákona je to akce delší než pět dní. Odlišnou formou jsou příměstské tábory. Ty většinou probíhají formou „ráno přijedeš, večer jedeš domů“. Obvykle trvají letní tábory dva týdny. Nejde však o dogma, setkáváme se jak s delšími, tak s kratšími tábory. Dětské tábory můžeme rozdělit podle tří základních hlediska dle Berouška (2004):

- **Podle charakteristiky účastníků**
 - Běžné – pro všechny děti bez zdravotních potíží.
 - Ozdravné – pro děti trpící určitou chorobou či v důsledku úrazu potřebují rehabilitaci.
 - Integrované – speciální typ, ve kterém se organizátor snaží zařadit mezi běžné táborníky děti nějakým způsobem handicapované, mladistvé z dětského domova atd.
- **Podle způsobu ubytování**
 - Stálé – ubytování ve stanech, chatkách, srubech. Je vázán na jedno místo.
 - Putovní – ubytování není delší než dva dny na jednom místě.
 - Hvězdicovité – cyklistické nebo turistické tábory, jehož členové pořádají výlety po okolí.
- **Podle zaměření obsahu**
 - Všeobecné – tábory zaměřené na různé aktivity, rozvíjení obecných tábornických dovedností.
 - Odborné – tábor je zaměřen na určité odvětví (sportovní, jazykové, umělecké, atd.).

2.6. Sociometrie

Tato kapitola věnující se sociometrii, je pro náš provedený výzkum stěžejní. V této části podrobně popisujeme základní metody sociometrie, ať už jde o sběr, analýzu nebo vyhodnocení dat.

Slovy Kohoutka: „Sociometrie je způsob zkoumání neformální struktury a dynamiky skupiny, mezilidských vztahů a postojů, vzájemných sympatií a antipatií členů skupiny, sociopreferenčních vztahů, a to přímými i nepřímými sociometrickými a psychometrickými technikami“ (Kohoutek, 2009).

Petrusek (1969) definuje sociometrii takto: „sociometrie je specifický způsob interpretace vztahů mikro a makrostruktury, založený na souboru empirických dat získaných aplikací specifikovaných výzkumných technik“.

Sociometrie je vhodným nástrojem ke zjišťování sociálních vztahů mezi členy nějaké skupiny, umožňuje zkoumat blízkost členů a jejich sympatie a antipatie k ostatním. Sociometrická metoda nám s vysokou přesností dokáže sdělit, kteří jedinci jsou si sympatičtí či antipatičtí, kteří jsou přitahováni a kým a také kdo má vedoucí roli a kdo se naopak podřizuje. Také dokáže poukázat na jedince izolované od skupiny či odmítané. Sociometrická měření jsou nezbytnou součástí skupinové diagnostiky. O kolektivu (i tom táborovém) umožňují získat velké množství uspořádaných informací, které lze využít jak aktuálně, tak i při budoucí práci se stejným kolektivem. Na základě sociometrie můžeme zjišťovat tyto typy vztahů: vzájemná lhostejnost, sympatie a lhostejnost, lhostejnost a sympatie, vzájemná sympatie, antipatie a lhostejnost, lhostejnost a antipatie, vzájemná antipatie, sympatie a antipatie, antipatie a sympatie. Sociometrické výběry jsou tyto: jednostranně pozitivní, oboustranně pozitivní, jednostranně negativní a oboustranně negativní (Kohoutek, 2009).

2.6.1. Sociometrický test

Nejpoužívanější a základní metodou, pomocí níž se v sociometrii získávají data, je sociometrický test. Těmito testy se primárně zjišťují pozitivní volby (sympatie, preference) a negativní volby (antipatie, odmítání). Test může obsahovat jednu nebo více otázek, ve kterých jedinci volí jiné členy skupiny na základě předložených otázek např. volba partnera na společnou činnost. Testy jsou většinou zadávány v písemné podobě, avšak můžeme se setkat i se strukturovanými rozhovory. K těm se výzkumník

přiklání především, když testuje negramotné nebo malé děti, které neumí psát. Otázky v sociometrických testech jsou vždy postavené tak, aby odpovídaly konkrétním cílům výzkumu (Chráska, 2007).

Sociometrické testy podléhají několika základním pravidlům. Ty sestavil Jacob Levy Moreno, americký psychiatr rumunského původu, který je považován za zakladatele sociometrie, tak jak ji dnes známe. Pravidla jsou následující:

- Před započítáním testu musí být prověřeno, zda probandi rozumí zadání, tak jak to autor zamýšlí.
- Je potřeba vymezit skupinu (skupiny), ze kterých probandi mohou provádět výběry např. školní třída či táborový oddíl.
- Při každé volbě může jedinec učinit neomezený počet výběrů. I počet výběrů je cenným údajem při vyhodnocování testů.
- Musí být jednoznačně určeno kritérium výběru (situace nebo činnost uvedená v zadání musí být jasná).
- Musí být zachováno pravidlo práce s osobními daty. Členové skupiny se nesmí navzájem dozvědět o svých volbách.
- Probandi mají získat pocit, že sociometrický test slouží v jejich prospěch, že volby, které provedli, mají praktické konsekvence (Chráska, 2007).

Se sociometrickými daty můžeme po sběru provádět různé operace a analýzy, mezi ty nejčastější patří sestavení sociometrické matice, vytvoření sociogramu a výpočet sociometrických indexů (Petrušek, 1969).

2.6.2. Sociometrická matice

Podle Petruska (1969) je sociometrická matice základem pro zpracování získaných dat z testů. Známe dva typy matic, a to typ uspořádaný a neuspořádaný. V neuspořádaném typu jsou probandi uvedeni v libovolném pořadí (nejčastěji podle abecedy) a to v levém sloupci shora a v prvním řádku zleva. Pozitivní a negativní volby, které jedinci navzájem provedli, jsou uvedeny podle znamének plus a mínus (+ je kladná volba, - je negativní volba). Na spodním okraji se nacházejí součty odevzdaných voleb a na pravé straně matice můžeme vidět odevzdané volby. Nevýhodou neuspořádané matice je pouze její nepřehlednost. Pokud chceme zjistit bližší informace o struktuře skupiny, je vhodnější převést tuto matici na uspořádanou (Chráska, 2007).

		A	B	C	D	E	F	G	Odevzdané volby		
									+	-	Σ
A		X	+	-	-		+		2	2	4
B		+	X	-		+	+		3	1	4
C		-	+	X			+	+	3	1	4
D		+	-	-	X		-	-	1	4	5
E		+	+			X	+		3	0	3
F		+	-			+	X	+	3	1	4
G		+	+	+				X	3	0	3
Obdržené volby	+	5	4	1	0	2	4	2	18		
	-	1	2	3	1	0	1	1		9	
	Σ	6	6	4	1	2	5	3			27

Tabulka 1 Neuspořádaná sociometrická matice (Chráška, 2007)

		C	G	D	E	F	B	A	Odevzdané volby		
									+	-	Σ
C		X	+			+	+	-	3	1	4
G		+	X				+	+	3	0	3
D		-	-	X		-	-	+	1	4	5
E					X	+	+	+	3	0	3
F			+		+	X	-	+	3	1	4
B		-			+	+	X	+	3	1	4
A		-		-		+	+	X	2	2	4
Obdržené volby	+	1	2	0	2	4	4	5	18		
	-	3	1	1	0	1	2	1		9	
	Σ	4	3	1	2	5	6	6			27

Tabulka 2 Uspořádaná sociometrická matice (Chráška, 2007)

Neuspořádaná sociometrická matice často neposkytuje přehledné informace o stavu ve skupině. Proto je žádoucí ji vhodnými úpravami převést na matici uspořádanou, kde je vidět detailnější skupinové rozložení uvnitř skupiny. Při úpravě na uspořádanou matici se snažíme seřadit vzájemné výběry podél diagonály. Dále se snažíme nejvíce odmítané uspořádat do rohů matice. Vhodnou úpravou je také umístění izolovaných jedinců do prostřed matice. Při upravování neuspořádané matice na uspořádanou postupujeme zkusmo, ale tak, aby výsledné umístění jedinců v matici odpovídalo výše uvedeným požadavkům. Z matice tabulky 2 je nyní vidět, že ve skupině existují dvě podskupiny (E, F, B, A) a dvojice (C, G). Také si můžeme všimnout, že jeden jedinec (D) je ostatními opomíjen. Tyto náležitosti nebyly z neuspořádané matice patrné (Chráska, 2007).

2.6.3. Sociometrické indexy

Sociometrické indexy se využívají pro výpočet individuálních a skupinových ukazatelů, jichž může být relativně velké množství, protože každá proměnná může být v sociometrii kvantifikovatelná. Tyto indexy volíme tedy především podle toho, jaký charakter a cíl má náš výzkum. Konstrukce indexů musí umožnit formulaci teoreticky či metodologicky relevantních tvrzení. Pro naši práci jsou důležité skupinové indexy. Vycházíme z tvrzení, že v nenásobné matici je maximální možný počet polí roven $N(N - 1)$, (N je počet členů skupiny) což je současně maximální možný počet výběrů ve skupině (za předpokladu, že jedinec nevybere sám sebe) (Petrusek, 1969).

- Maximum možných výběrů je pak rovno

$$\frac{N(N - 1)}{2}$$

- Pro další výpočty musíme stanovit index pozitivní skupinové expanzivity

$$SPE = \frac{Sp}{N}$$

- Dále index negativní skupinové expanzivity

$$SNE = \frac{Sn}{N}$$

- Index skupinové koheze pak formulujeme takto

$$Sspoj = \frac{Sp}{\frac{N(N - 1)}{2}}$$

Legenda: N = maximum všech proveditelných výběrů

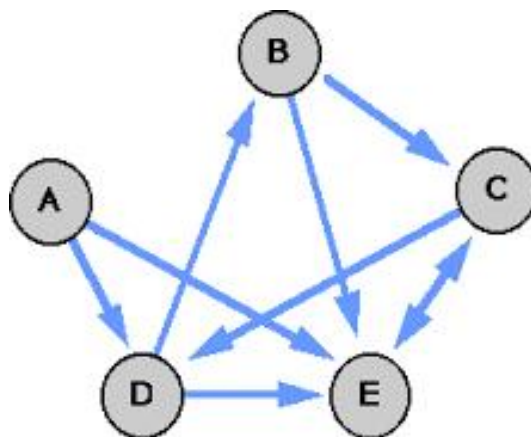
Sp = počet provedených kladných výběrů ve skupině
Sn = Počet provedených záporných výběrů ve skupině
(Petrusek, 1969)

2.6.4. Sociogram

Sociogramy jsou oproti maticím přehlednější, a tak nikoho nepřekvapí, že i používanější. Zjednodušeně můžeme říci, že se jedná o jakýsi druh mapy neformálních vztahů uvnitř skupiny. Chráska (2007) doporučuje konstruovat sociogramy pouze pro malé skupiny v maximálním počtu 15 lidí. Není to z důvodu nemožnosti sociogram zkonstruovat, ale z důvodu nepřehlednosti a špatné čitelnosti. Při kreslení sociogramu se zpravidla označuje kladná jednostranná volba plnou čarou se šipkou, ta označuje směr volby. Negativní volby se označují čárkovanou čarou, opět jsou opatřeny šipkou, která udává směr výběru. Pokud nastane oboustranná volba kladná, respektive záporná, opatříme čáru šipkami na obou stranách. Pokud jde o kladnou a zápornou, nakreslíme oba typy čar.

V praxi se používá několik základních druhů sociogramů. Pro ukázkou uvádíme ty nejpoužívanější:

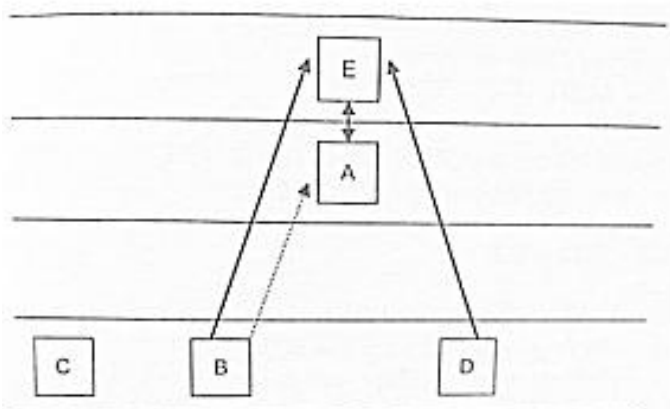
- **Kruhový sociogram** – svou konstrukcí patří mezi nejjednodušší. Členové skupiny jsou znázorněni po obvodu kružnice, tedy mají navzájem rovnocenné postavení. Vychází ze sociometrické matice.

Obr. 3 Kruhový sociogram (Novotná, 2010)

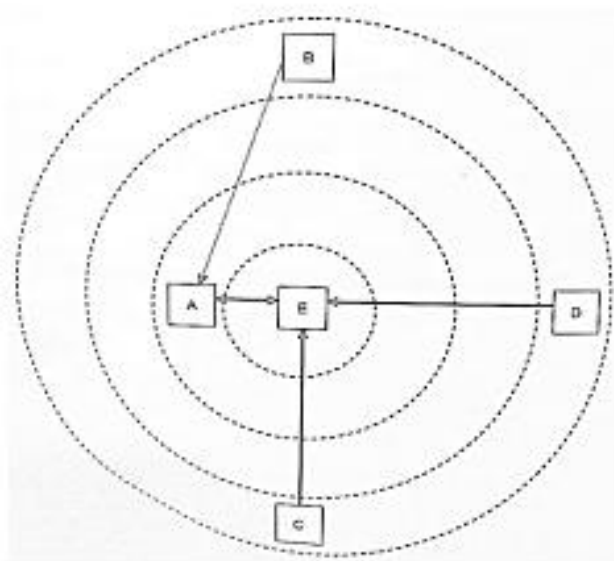
- **Hierarchický osový sociogram** – je konstruován na soustavě dvou os. Na svislou osu se zanáší počet voleb a na vodorovné jsou znázornění

členové. Tento typ sociogramu lze zkonstruovat buď pro kladné, nebo pro záporné volby.

Obr. 4 Hierarchický osový sociogram (Novotná, 2010)

- **Terčový sociogram** – je dalším hojně používaným sociogramem. Na tomto typu grafu se určuje míra neformální autority vzdáleností od středu grafu. V mnoha případech velmi dobře ukazuje skutečnou strukturu skupiny (Chráška, 2007).

Obr. 5 Terčový sociogram (Novotná, 2010)

3. Cíle práce a úkoly práce

Cílem práce je zjistit, jaký vliv na rozvoj vztahů dospívajících má dvoutýdenní pobyt na letním dětském táboře.

3.1. Úkoly práce

1. Zvolit vhodný výzkumný nástroj, který spolehlivě určí změnu vztahů v malé sociální skupině.
2. Zajistit odpovídající podmínky pro plnění výzkumu (vybrat tábor, kde se bude realizovat sběr dat, vybrat vhodné skupiny probandů, zajistit na táboře podmínky pro dotazování).
3. Ověřit sociální vztahy v obou skupinách na začátku dětského tábora.
4. Ověřit sociální vztahy v obou skupinách poslední den dětského tábora.
5. Vytvořit sociogramy a zpracovat výsledky výzkumu.

3.2. Vědecké otázky

1. Jak se změní vztahy v oddílů dospívajících po absolvování dvoutýdenního pobytu?
2. Budou se výsledky v testovaných skupinách nějak lišit?

4. Metodika práce

4.1. Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořily tři na sobě nezávislé skupiny ze dvou dětských táborů. Členové skupin A, B a C se navzájem neznali. Jejich věk se pohyboval mezi 13ti a 15ti lety. Dohromady se testování zúčastnilo 36 dětí, bohužel 4 z nich odjely před řádným ukončením pobytu, a proto je nebudeme do výsledků zařazovat. Pracujeme tedy se vzorkem 32 účastníků. Věkový průměr všech dětí je 14,31 let.

4.1.1. Skupina A

Tato skupina se zúčastnila dětského tábora LDT Jiskra nedaleko města Seč v okrese Chrudim. Na začátku byl počet účastníků 16, bohužel se vzorek do testování v závěru zredukoval o 3 jedince. Věkový průměr skupiny činil 14,54 let. Děti se navzájem znaly i mimo tábor.

LDT Jiskra je zajímavý svou historií i polohou. Byl vybudován v 60. letech dle vzoru táborů Sovětského svazu a prošly jím tisíce dětí. Z geografického hlediska zaujímá polohu v údolí asi 1 kilometr od hráze vodní nádrže Seč, v meandru řeky Chrudimky. Tábořiště je využíváno převážně sezónně, kdy se v jeho areálu během léta střídá jeden tábor za druhým. Ubytovací kapacita je 120 lidí. Zázemí tvoří dvacet chatek vždy pro čtyři táborníky a dva sruby pro deset osob. Další chatky a sruby jsou využívány personálem. Letního dětského tábora Jiskra se zúčastní každý rok kolem stovky dětí od 5ti do 15ti let. Program je 13ti denní. Je nutno podotknout, že tábor je organizován zástupci státních složek, konkrétně záchranáři, hasiči a především vojáky, a děti na táboře jsou většinou z rodin situovaných právě v těchto sektorech. Během tábora děti plní úkoly celotáborové hry, soutěží mezi sebou věkově příbuzné oddíly (je jich 6, vždy první s druhým atd.). Dále se táborníci naučí nové dovednosti z okruhů zdravotní, přírodovědy, orientace a orientačních běhů nebo způsobů přežití v přírodě.

4.1.2. Skupina B

Skupina B se zúčastnila letního dětského tábora pořádaného spolkem SAM a spol. v jižních Čechách na Jemčině. Dotazník na začátku tábora vyplnilo 10 dětí a na konci 9 dětí. Průměrný věk této skupiny činil 15,0 let.

Tábořiště se nachází nedaleko loveckého zámku Jemčina na břehu řeky Nežárky v oblasti Třeboňska. Táborníci jsou zde ubytováni v chatkách pro 4 až 6 osob. Na některých tábořích se můžeme setkat s tím, že si děti za dozoru vedoucích vaří sami,

nejčastěji v kotlíku nad ohněm. V tomto táboře probíhá stravování ve společné jídelně. Celý pobyt na letním dětském táboře Jemčina trval čtrnáct dní. Začátek byl 2. 7. 2016 a konec tábora 15. 7. 2016. Děti v průběhu těchto dvou týdnů plní celotáborovou hru, učí se tábornickým dovednostem a hrají různé další hry, jezdí na kole na lodích, zdolávají nízké i vysoké lanové překážky. Pro účely celotáborové hry jsou z táborníků vytvořena věkově smíšená a vyrovnaná družstva. Pro plnění jiných úkolů či učení se novým dovednostem jsou vytvořena družstva odpovídající stejnému věku.

4.1.3. Skupina C

Skupina C absolvovala stejný tábor, se stejným programem jako skupina B, pouze v jiném táborovém oddílu (o stupeň nižší). Výzkumu se zúčastnilo 10 dětí a žádné neodjelo z tábora dříve. Průměrný věk této skupiny byl nejnižší ze všech tří, a to 13,4.

4.2. Sběr dat

Děti ze všech skupin se zúčastnily dvou měření. První dotazování bylo provedeno v průběhu prvního dne tábora. Druhé dotazování proběhlo den před odjezdem. Sběr dat probíhal v uzavřené místnosti tak, aby se probandi nemohli navzájem ovlivňovat. Před samotným zahájením bylo táborníkům vysvětleno, proč se testování účastní a jak je důležité, aby odpovídali upřímně. Dále byl celý dotazník představen tak, aby všichni pochopili, co se po nich chce a jaké možnosti při vyplňování mají. Při vyplňování byly zodpovězeny všechny dotazy. Dotazování nebylo časově ohraničeno, a každý proband měl tak dostatek času na promyšlení odpovědí. Probandi vyplňovali na začátku a po skončení tábora stejný test. Šlo tedy o metodu pretestu a post testu (Chráška, 2007).

V průběhu tábora probandi plnili program, účastnili se všech her i výuky nových dovedností. Oddílovým vedoucím bylo sděleno, že děti byly testovány a za jakým účel.

4.3. Použité metody

V našem výzkumu byl použit sociometrický dotazník B3 vytvořený psychologem Richardem Braunem a jeho kolegy v roce 1997. Dnes je rozšířenou a populární metodou pro diagnostiku třídních kolektivů. Je založen na standardizovaných technikách sociologického měření (SORAD) a techniky klasické (sociogram). V testu je použito několik sociologických technik, což zvyšuje jeho validitu. Ve školní praxi se využívá ke zjišťování vztahů v kolektivu na základě oblíbenosti a velikosti vlivu. Třídnímu učiteli tak poskytuje informaci o odloučení člena či členů z kolektivu. Dále

učiteli pomáhá zlepšit celkové klima v kolektivu. Kvantitativní hodnocení nabízí možnost objektivizovaných dat pro srovnávání kolektivů mezi sebou (Braun, 1998).

Jako další vypovídající údaj jsme použili index pro skupinovou kohezi. Jak uvádí Petrusek (1969):

$$S_{spoj} = \frac{Sp}{\frac{N(N-1)}{2}}$$

4.4. Analýza dat

Kvantitativní rozbor budeme uvádět po jednotlivých bodech, aby se ukázalo množství výstupů, které test poskytuje. Dotazník je k nahlédnutí v příloze 1.

- První a druhou položku (klasická sociometrie) vyhodnocujeme statisticky a graficky.
 - a. Statisticky zjišťujeme u každého žáka počty voleb, které k němu směřovaly (kladné zvlášť – představují kladné body a záporné zvlášť – představují záporné body), a to tak, že za volbu na prvním místě si přičítá 3 body, na druhém místě 2 a na třetím místě 1 bod. Zjistíme tak meziskóre kladných bodů dítěte (z úkolu jedna) a záporných bodů (z úkolu dva). Pro nás je důležitý i počet voleb uvnitř kolektivu. Indexy vypočítáme, když vydělíme počet voleb počtem žáků přítomných při testování.
 - b. Graficky zakreslujeme volby dětí mezi sebou – kladné zvlášť a záporné zvlášť. Vznikne tak sociogram, kde zvýrazníme vzájemné volby. Dokážeme tak určit sociometrické hvězdy, ke kterým směřují volby, ale také outsidersy. Tyto body umožňují zamyslet se nad tím, kolik který žák volí spolužáků, ke komu směřují jeho sympatie a antipatie.
- Sebevnímání z položky 3 lze interpretovat v rámci celého kolektivu. Dozvídáme se, kolik žáků je „uvnitř dění“ kolik žáků stojí mimo a kolik z nich o dění vůbec nestojí.
- Čtvrtá úloha představuje subjektivní hodnocení kvality kolektivu. Pro kvalitní kolektiv by hovořily odpovědi: ne – ne – ano – ano – ano

- Pátý úkol zaznamenává škálu subjektivních pocitů dítěte v kolektivu a jeho hodnocení klimatu uvnitř skupiny. Čím nižší jsou hodnoty na škále, tím lépe se ve skupině cítí. Vyhodnocujeme aritmetický průměr celkově u všech i u jednotlivých řádků. Čím nižší skóre, tím je jedinec spokojenější.
- Šestá položka nám ukáže, komu děti připisují zadané vlastnosti. V prvním sloupečku jsou vlastnosti dětmi hodnocené jako kladné a v druhém záporné. Nejdůležitější výstup je kvalitativní pohled na představitele jednotlivých vlastností.
- Z položky číslo sedm lze vyčíst meziskóre kladných bodů (kolik dětí je volí v kladných vlastnostech) i záporných. Spočteme kladné body z tohoto úkolu a z úkolu jedna a odečteme od nich záporné body z tohoto úkolu a z úkolu dva. Vyjde nám tak číslo, které představuje pozici v hierarchii kolektivu (Braun, 1998).
- Další otázky „Kdyby ti maminka dovolila uspořádat u vás doma večírek na oslavu tvých narozenin, koho ze skupiny by jsi pozval(a)?“ a „Koho ze skupiny by sis vzal(a) s sebou na pustý ostrov?“ byly zařazeny pro doplnění a dalšího ověření rozvoje sociálních vztahů jak uvádí Kalkusová (2012) ve své diplomové práci. V těchto otázkách bylo možné provádět pouze kladné volby a jejich počet nebyl omezen.

5. Výsledky

Na přiložených sociogramech vysvětlujeme výsledky vyhodnocené programem B-3. Dále srovnáváme sociometrické indexy každé skupiny před táborem a po něm. Dále se pokusíme porovnat i skupiny celkově. Jména členů byla zakódovaná pod písmena.

Legenda k interpretaci výsledků:

A B – jednostranná volba (kladná či záporná, záleží na sociogramu přátelé/nepřátelé)

A B – oboustranná volba (kladná či záporná, záleží na sociogramu přátelé/nepřátelé)

0. výsledková část - vyjadřující počty zúčastněných

Počet žáků	10
Počet zúčastněných	10
V %	100.00

1. výsledková část – vyjadřuje klima uvnitř kolektivu

Kladné pocity	5-35, nejlepší je 5	10.70
Kvalita kolektivu	0-5, nejlepší je 5	4.10
Pocit bezpečí	1-7, nejlepší je 1	1.80
Pocit přátelství	1-7, nejlepší je 1	1.80
Atmosféra spolupráce	1-7, nejlepší je 1	2.40
Pocit důvěry	1-7, nejlepší je 1	2.40
Pocit tolerance	1-7, nejlepší je 1	2.30

2. výsledková část – vyjadřuje subjektivní pohled na kvalitu kolektivu

Ve třídě je nešťastný žák	% ANC	20.00
Ve třídě je ubližovaný žák	% ANC	20.00
Do třídy se těším	% ANC	100.00
Někdo mi pomůže s problémy	% ANC	90.00
Problémy řešíme v klidu	% ANC	60.00

3. výsledková část – vyjadřuje počty vzájemných voleb a jejich indexy (přepočten na jednoho člena)

Žáci v kladné polovině třídy	50.00
------------------------------	-------

Počet vzájemných voleb	
kladných	8
záporných	1
Index	
kladných	0.80
záporných	0.10

4. výsledková část – ukazuje počty všech voleb a jejich indexy (přepočten na jednoho člena)

Počet voleb celkem	
kladných	28
záporných	15
Index	
kladných	2.80
záporných	1.50

Tabulka 3 Ukázka rozdělení hodnot ve výsledkových tabulkách

5.1. Skupina A

Počet žáků	16
Počet zúčastněných	16
V %	100.00

Kladné pocity	<i>5-35, nejlepší je 5</i>	8.44
Kvalita kolektivu	<i>0-5, nejlepší je 5</i>	4.25
Pocit bezpečí	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.53
Pocit přátelství	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.25
Atmosféra spolupráce	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.94
Pocit důvěry	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.88
Pocit tolerance	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.94

Ve třídě je nešťastný žák	% ANC	43.75
Ve třídě je ubližovaný žák	% ANC	25.00
Do třídy se těším	% ANC	100.00
Někdo mi pomůže s problémy	% ANC	100.00
Problémy řešíme v klidu	% ANC	93.75

Žáci v kladné polovině třídy	62.50
------------------------------	-------

Počet vzájemných voleb	
kladných	13
záporných	3
Index	
kladných	0.81
záporných	0.19

Počet voleb celkem	
kladných	44
záporných	35
Index	
kladných	2.75
záporných	2.19

Tabulka 5 Kvantitativní rozbor skupiny A před táborem

Počet žáků	16
Počet zúčastněných	13
V %	81.25

Kladné pocity	<i>5-35, nejlepší je 5</i>	7.69
Kvalita kolektivu	<i>0-5, nejlepší je 5</i>	4.08
Pocit bezpečí	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.54
Pocit přátelství	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.23
Atmosféra spolupráce	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.54
Pocit důvěry	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.62
Pocit tolerance	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.77

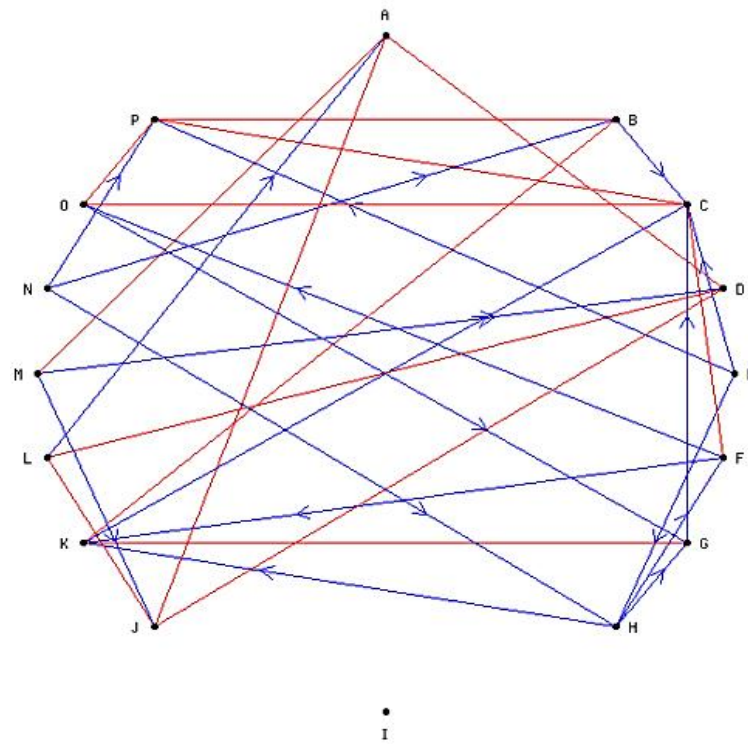
Ve třídě je nešťastný žák	% ANC	46.15
Ve třídě je ubližovaný žák	% ANC	30.77
Do třídy se těším	% ANC	100.00
Někdo mi pomůže s problémy	% ANC	100.00
Problémy řešíme v klidu	% ANC	84.62

Žáci v kladné polovině třídy	68.75
------------------------------	-------

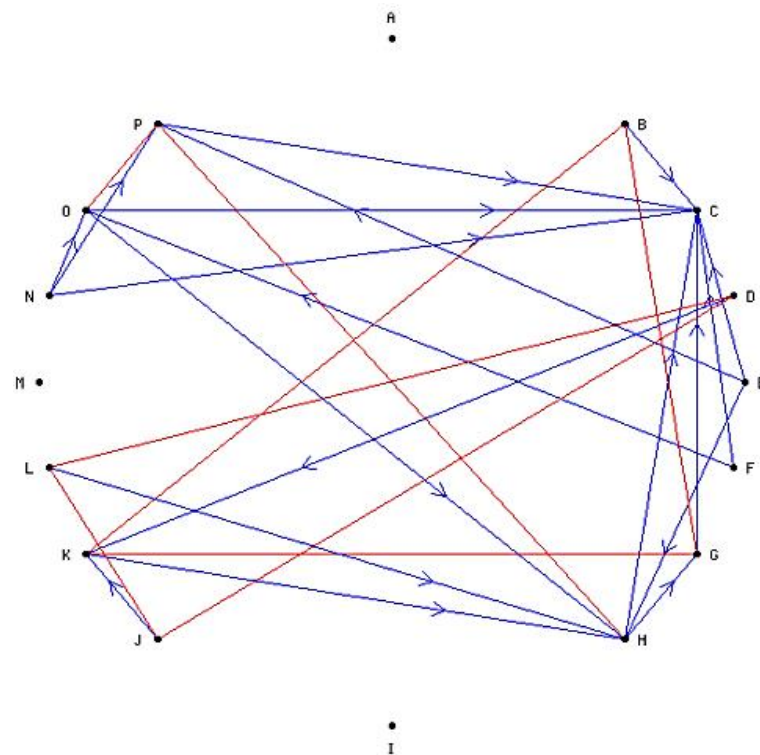
Počet vzájemných voleb	
kladných	8
záporných	1
Index	
kladných	0.62
záporných	0.08

Počet voleb celkem	
kladných	35
záporných	23
Index	
kladných	2.69
záporných	1.77

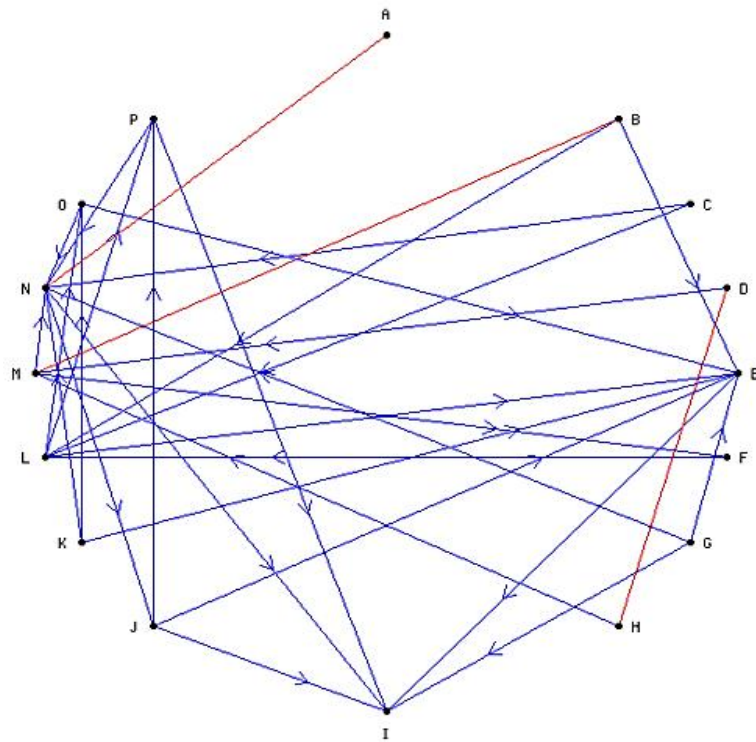
Tabulka 4 Kvantitativní rozbor skupiny A po tábore

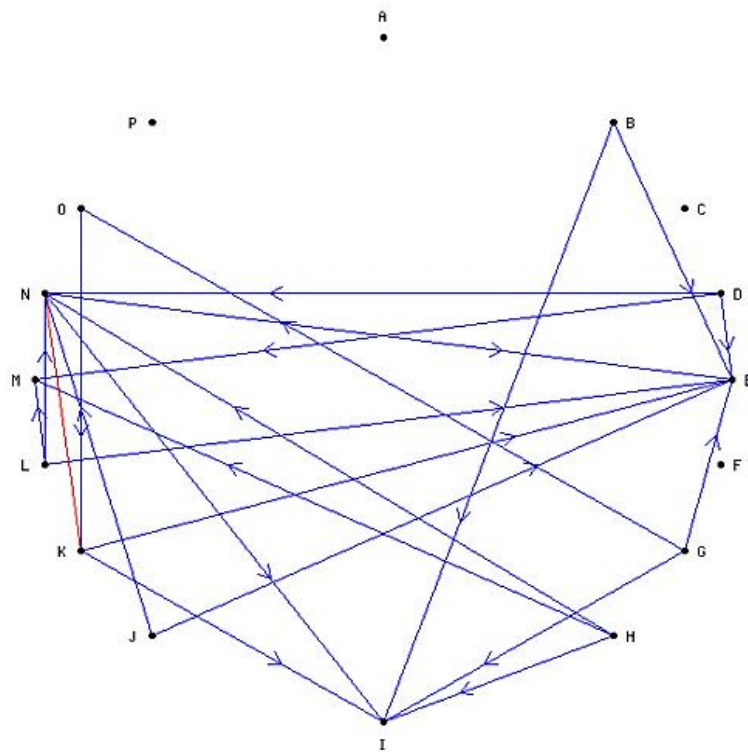
Obr. 6 Sociogram kladných voleb skupiny A před táborem

Obr. 7 Sociogram kladných voleb skupiny A po táboře

Obr. 8 Sociogram záporných voleb skupiny A před táborem

Obr. 9 Sociogram záporných voleb skupiny A po táboře

V tomto odstavci se zaměříme na analýzu dat z dotazníků na začátku tábora u skupiny A. V tabulce 4 můžeme vyčíst několik základních informací. V první části tabulky vidíme, že všechny hodnoty se pohybují v první čtvrtině vyjádřených škál. V druhé části nás zaujala první položka, tj. že téměř polovina dětí si myslí, že v jejich skupině je nešťastný člen, a druhá položka nám říká, že celá čtvrtina si myslí, že ve skupině je někomu ubližováno. Ostatní data v této části naznačují ideální stav členů skupiny, tj. dosahují vysokých kladných hodnot. Na další den se těší, pomáhají si s problémy a trable řeší v klidu. V třetí části tabulky 4 nalezneme počty vzájemných voleb. Index nám ukazuje, že na jednoho člena skupiny připadá 0,81 vzájemných voleb a 0,19 záporných voleb. V části čtvrté se nachází stejné položky jako v části tři, pouze jde o součty všech voleb. Zde indexy voleb dosahují hodnot 2,75 pro kladné volby a 2,19 pro záporné. Tyto hodnoty svědčí o velké komplikovanosti vztahů. To si můžeme graficky ověřit ze sociogramů na obrázcích 6 a 7. Pomocí dat ze čtvrté části tabulky čtyři jsme spočítali kohezi skupiny, ta dosahuje hodnoty 0,295. Podle indexu od Petruska (1969) je škála pro kohezi od -1,0 do 1,0.

V tabulce 5 se nachází data vyhodnocená z dotazníku vyplněných po ukončení tábora (post test). V nulté části vidíme, že tohoto dotazování se nezúčastnili tři probandi z původního vzorku. V procentech je to tedy 81,25%. Braun (1998) uvádí, že k realizaci dotazníku B3 je potřeba minimálně 80% účast. Tuto podmínku jsme tedy splnili a můžeme s daty dále pracovat. V první části vidíme, že všechny hodnoty se pohybují v první čtvrtině stanovených škál. V druhé části naměřené hodnoty poukazují na to, že 46,15% probandů si myslí, že je ve skupině někdo nešťastný a 30,77% skupiny uvažuje, že je mezi nimi někdo ubližovaný. Ve třetí části nás zajímají opět především indexy vzájemných voleb a ty tentokrát dosáhly hodnot 0,62 pro kladné a 0,08 pro záporné volby. Na obrázku 7 můžeme pozorovat zvláštní stav, kdy jedinci A, I a M nedostali ani neudělili žádné kladné volby. Tito tři členové skupiny mohli být na konci tábora izolováni od skupiny. V poslední části tabulky 5 se nachází součet učiněných voleb ve skupině. Pro naše účely jsou opět důležitější indexy. Ty pro kladné volby činí 2,69 a pro záporné 1,77. Spočítali jsme, že index koheze se rovná hodnotě 0,229.

Nyní srovnáme základní sledované hodnoty z tabulek 4 a 5. V druhé části došlo ke změnám v rádech desetín, proto je nepovažujeme vzhledem k rozsahu škál za důležité. Větší změnu zaznamenala položka „kladné pocity“ a to o 0,75 k lepšímu. V další části jsou rozdíly rovněž minimální. Položka „nešťastný jedinec“ se zvýšila o

2,6% a „ubližovaný jedinec“ o 5,77%. Ve třetí části se opět zaměříme na indexy vzájemných voleb. Je to z toho důvodu, že indexy jsou vypočítané z počtu probandů, kteří vyplnili dotazník a počtu učiněných voleb. Díky tomu jsou „odolné“ vůči změnám v počtu probandů v pretestu a post testu. Zde jsme zaznamenali pokles o 0,19 bodu u kladných a o 0,11 u záporných voleb. V poslední části tabulek porovnáme indexy všech voleb. U kladných došlo k poklesu 0,6 a u záporných o 0,42 bodu. U koheze jsme zaznamenali změnu o 0,066 k horšímu, tedy blíže k záporu.

5.2. Skupina B

Počet žáků	10
Počet zúčastněných	10
V %	100.00

Kladné pocity	<i>5-35, nejlepší je 5</i>	9.30
Kvalita kolektivu	<i>0-5, nejlepší je 5</i>	3.70
Pocit bezpečí	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.50
Pocit přátelství	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.40
Atmosféra spolupráce	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	2.10
Pocit důvěry	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.90
Pocit tolerance	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	2.40

Ve třídě je nešťastný žák	% ANC	30.00
Ve třídě je ubližovaný žák	% ANC	50.00
Do třídy se těším	% ANC	90.00
Někdo mi pomůže s problémy	% ANC	100.00
Problémy řešíme v klidu	% ANC	60.00

Žáci v kladné polovině třídy	90.00
------------------------------	-------

Počet vzájemných voleb	
kladných	11.5
záporných	1
Index	
kladných	1.15
záporných	0.10

Počet voleb celkem	
kladných	30
záporných	2
Index	
kladných	3.00
záporných	0.20

Tabulka 6 Kvantitativní rozbor skupiny B před táborem

Počet žáků	10
Počet zúčastněných	9
V %	90.00

Kladné pocity	<i>5-35, nejlepší je 5</i>	9.22
Kvalita kolektivu	<i>0-5, nejlepší je 5</i>	4.11
Pocit bezpečí	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.78
Pocit přátelství	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.44
Atmosféra spolupráce	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	2.22
Pocit důvěry	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	2.00
Pocit tolerance	<i>1-7, nejlepší je 1</i>	1.78

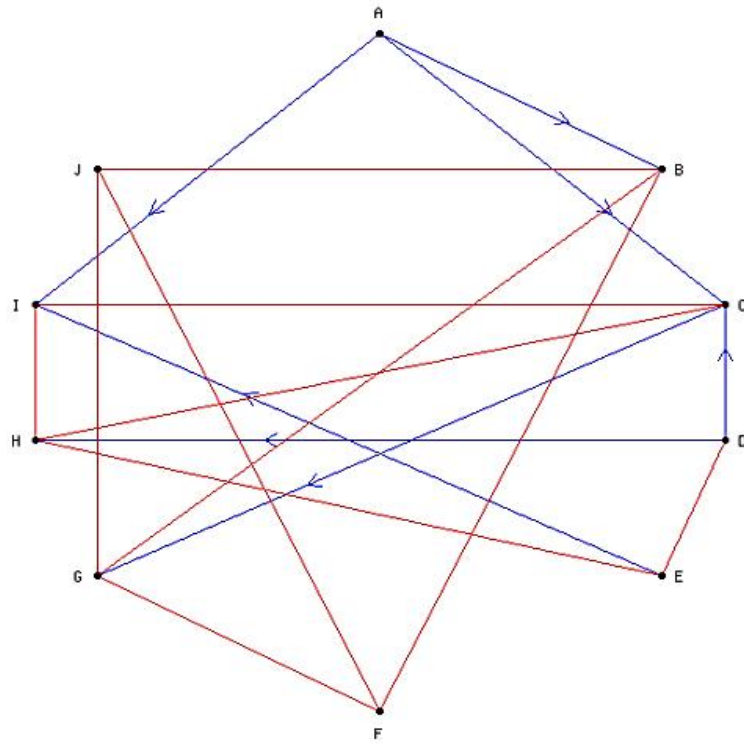
Ve třídě je nešťastný žák	% ANC	11.11
Ve třídě je ubližovaný žák	% ANC	22.22
Do třídy se těším	% ANC	77.78
Někdo mi pomůže s problémy	% ANC	100.00
Problémy řešíme v klidu	% ANC	66.67

Žáci v kladné polovině třídy	70.00
------------------------------	-------

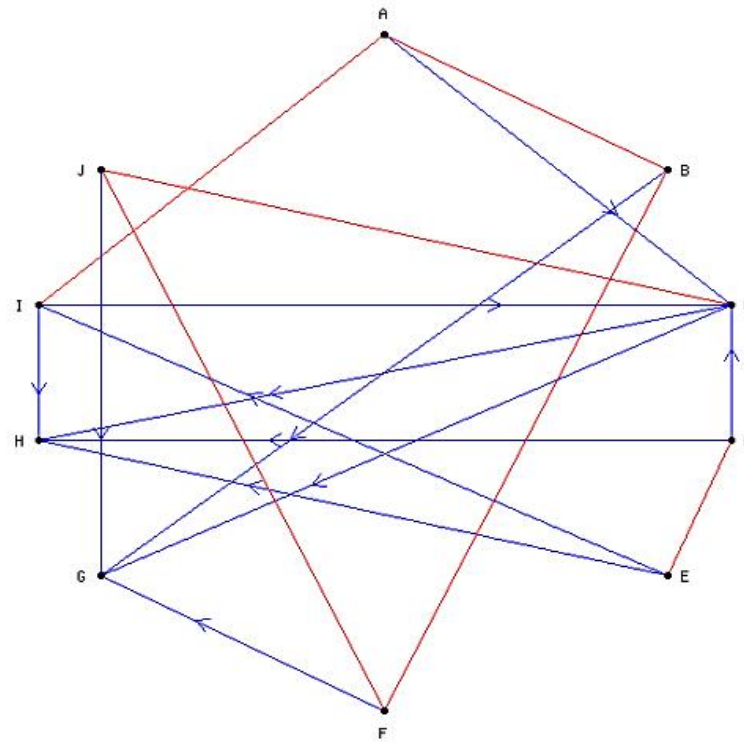
Počet vzájemných voleb	
kladných	6
záporných	2
Index	
kladných	0.67
záporných	0.22

Počet voleb celkem	
kladných	24
záporných	7
Index	
kladných	2.67
záporných	0.78

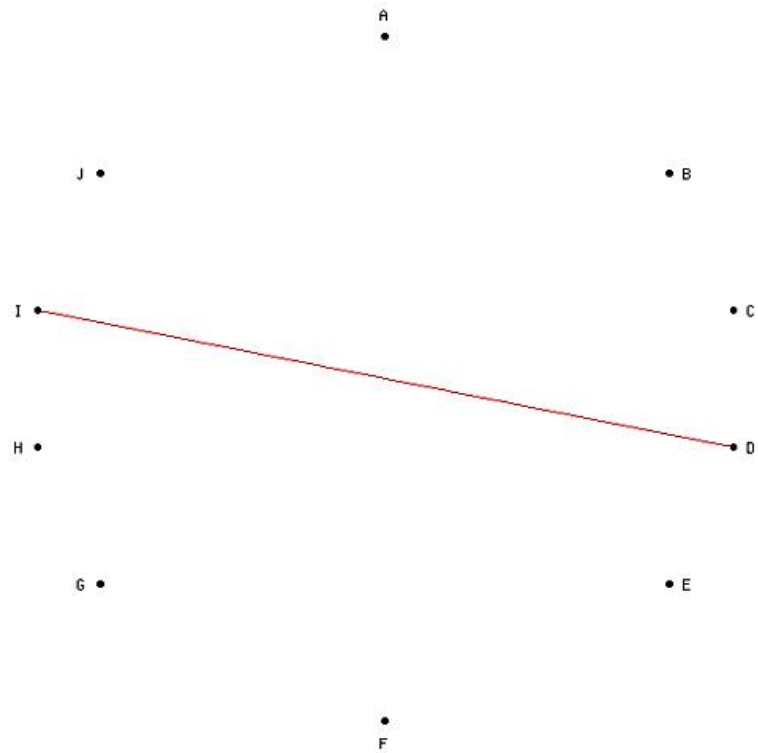
Tabulka 7 Kvantitativní rozbor skupiny B po tábore

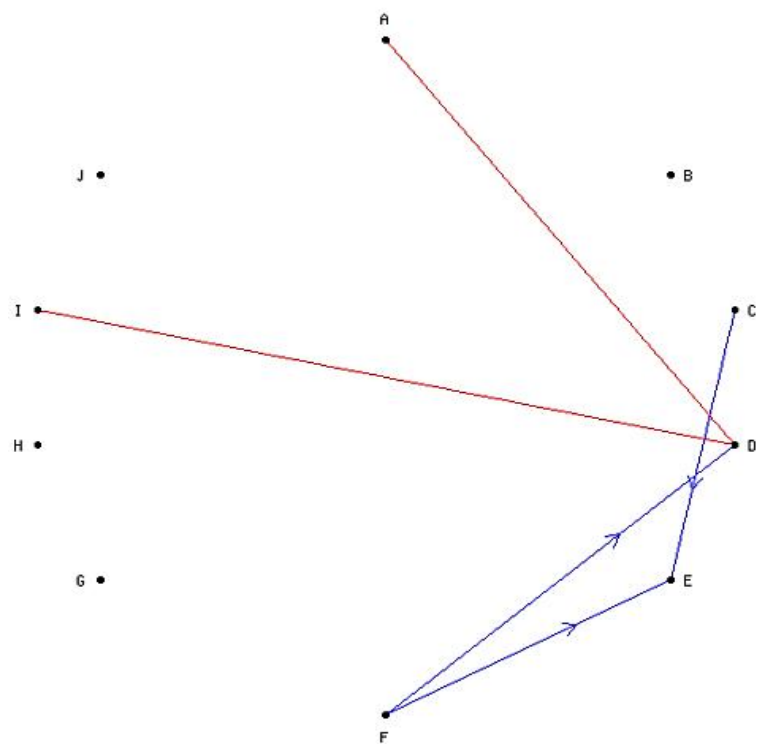
Obr. 10 Sociogram kladných voleb skupiny B před táborem

Obr. 11 Sociogram kladných voleb skupiny B po táboře

Obr. 12 Sociogram záporných voleb skupiny B před táborem

Obr. 13 Sociogram záporných voleb skupiny B po táboře

Nultá část tabulky 6 nám říká, že ve skupině B jsme otestovali na začátku tábora 10 probandů. V první části tabulky se pohybujeme opět v první čtvrtině všech škál až na položku „kvalita kolektivu“, u které je hodnota 3,7 na škále od nejlepší možné hodnoty posunuta o 38%. Druhá část tabulky ukazuje názory členů kolektivu a to tak, že 30% si myslí, že je mezi nimi někdo nešťastný, polovina si myslí, že je ve skupině někdo ubližovaný a u položky „problémy řešíme v klidu“ jsme zaznamenali pouze 60% kladných odpovědí. Část tři se vzájemnými volbami nám ukazuje indexy u kladných voleb 1,15 a u záporných 0,1. U součtu celkových voleb vyšla zajímavá hodnota u kladných voleb, a to 30, index kladných voleb je 3,0, což je u obou případů maximální možný počet voleb. Znamená to, že každý člen skupiny odevzdal tři ze tří možných kladných voleb. Index záporných voleb je 0,2. O rozsahu kladných voleb se můžeme přesvědčit i ze sociogramu na obrázku 10. Index pro kohezi skupiny nám vyšel 0,383.

Analýzou nulté části tabulky 7 zjistíme, že post testu se nezúčastnil jeden proband. V první části se hodnoty na škálách pohybují v rozmezí první třetiny od strany nejlepších výsledků. Druhá část tabulky 7 vykazuje hodnoty u položek „nešťastný jedinec“ 11,11%, „ubližovaný jedinec“ 22,22% a „problémy řešíme v klidu“ 66,67%. V další části jsou indexy vzájemných kladných voleb rovny 0,67 a záporných vzájemných voleb rovny 0,22. V poslední části jsou hodnoty voleb u kladných položek 2,67 a záporných 0,78. Hodnota koheze byla vypočítána na 0,25.

Komparací tabulek 6 a 7 jsme zjistili, že v první části nedošlo k výraznějším změnám. Pouze upozorníme na položku „kvalita kolektivu“, která se zlepšila o 0,41 a položku „pocit tolerance“, který se zlepšil o 0,62. Druhá část je zajímavá poklesem hodnot u položek „nešťastný jedinec“ o 18,89%, „ubližovaný žák“ o 27,78%. Hodnota u položky „problémy řešíme v klidu“ vzrostla o 6,67%. V další části se nám změnily poměrně značně hodnoty indexů. U vzájemných kladných voleb poklesly o 0,48 bodu a záporné vzrostly o 0,12 bodu. V poslední části tabulek 6 a 7 nám klesl index kladných voleb o 0,33 a u záporných voleb vzrostl o 0,58. Pokud porovnáme indexy pro kohezi, nalezneme zhoršení o více jak desetinu. Přesně o 0,133.

5.3. Skupina C

Počet žáků	10
Počet zúčastněných	10
V %	100.00

Kladné pocity	5-35, nejlepší je 5	9.90
Kvalita kolektivu	0-5, nejlepší je 5	4.30
Pocit bezpečí	1-7, nejlepší je 1	1.50
Pocit přátelství	1-7, nejlepší je 1	1.60
Atmosféra spolupráce	1-7, nejlepší je 1	2.00
Pocit důvěry	1-7, nejlepší je 1	2.20
Pocit tolerance	1-7, nejlepší je 1	2.60

Ve třídě je nešťastný žák	% ANC	10.00
Ve třídě je ubližovaný žák	% ANC	0.00
Do třídy se těším	% ANC	100.00
Někdo mi pomůže s problémy	% ANC	90.00
Problémy řešíme v klidu	% ANC	50.00

Žáci v kladné polovině třídy	80.00
------------------------------	-------

Počet vzájemných voleb	
kladných	10
záporných	0
Index	
kladných	1.00
záporných	0.00

Počet voleb celkem	
kladných	27
záporných	10
Index	
kladných	2.70
záporných	1.00

Tabulka 8 Kvantitativní rozbor skupiny C před táborem

Počet žáků	10
Počet zúčastněných	10
V %	100.00

Kladné pocity	5-35, nejlepší je 5	10.70
Kvalita kolektivu	0-5, nejlepší je 5	4.10
Pocit bezpečí	1-7, nejlepší je 1	1.80
Pocit přátelství	1-7, nejlepší je 1	1.80
Atmosféra spolupráce	1-7, nejlepší je 1	2.40
Pocit důvěry	1-7, nejlepší je 1	2.40
Pocit tolerance	1-7, nejlepší je 1	2.30

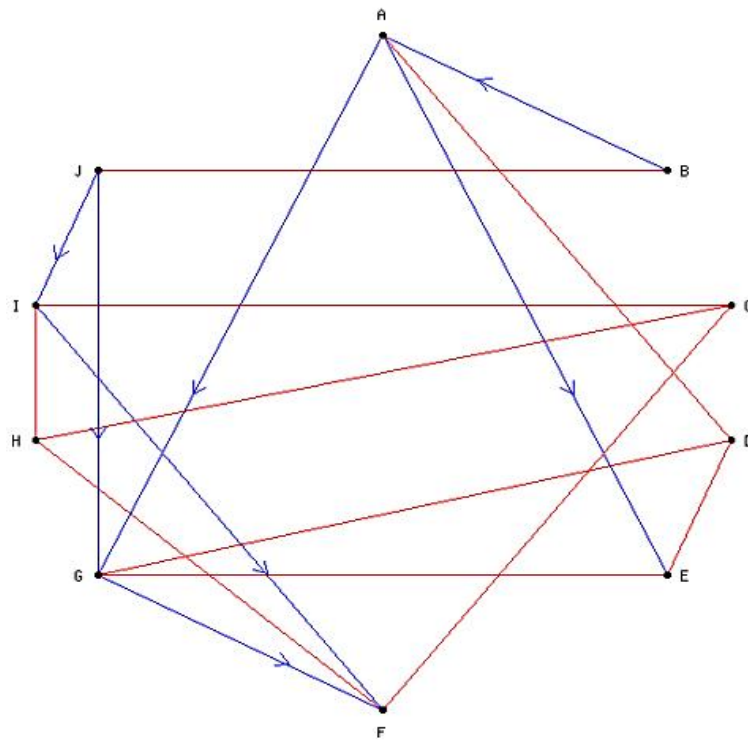
Ve třídě je nešťastný žák	% ANC	20.00
Ve třídě je ubližovaný žák	% ANC	20.00
Do třídy se těším	% ANC	100.00
Někdo mi pomůže s problémy	% ANC	90.00
Problémy řešíme v klidu	% ANC	60.00

Žáci v kladné polovině třídy	50.00
------------------------------	-------

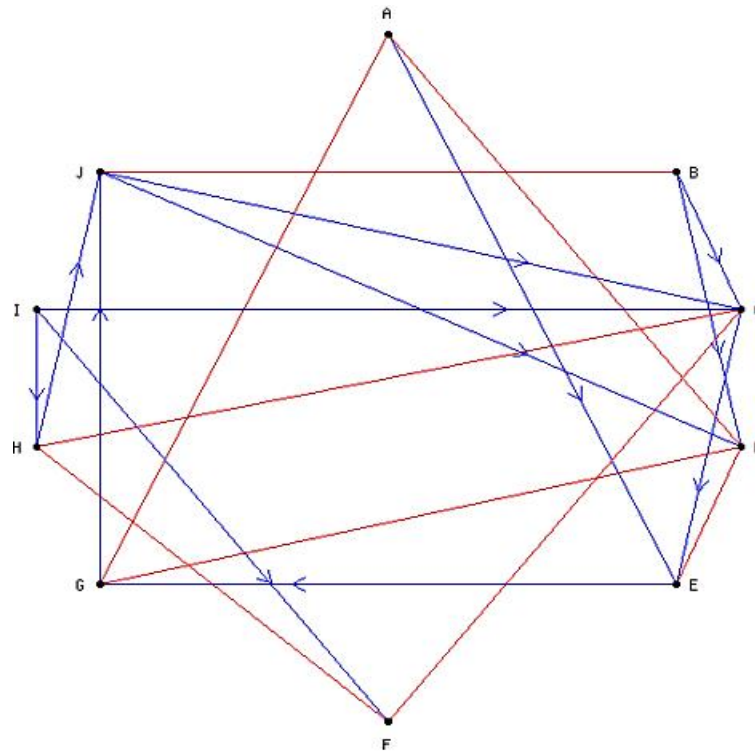
Počet vzájemných voleb	
kladných	8
záporných	1
Index	
kladných	0.80
záporných	0.10

Počet voleb celkem	
kladných	28
záporných	15
Index	
kladných	2.80
záporných	1.50

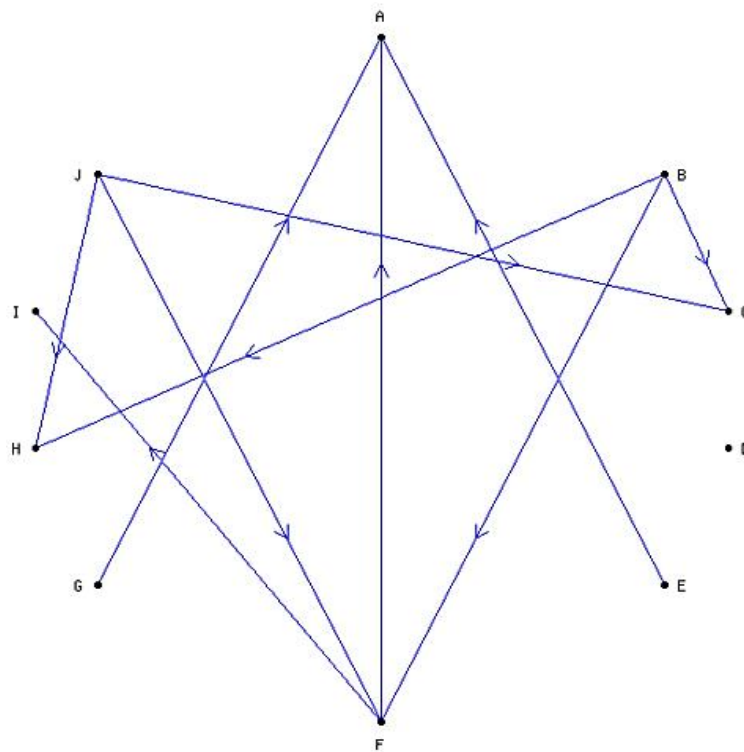
Tabulka 9 Kvantitativní rozbor skupiny C po tábore

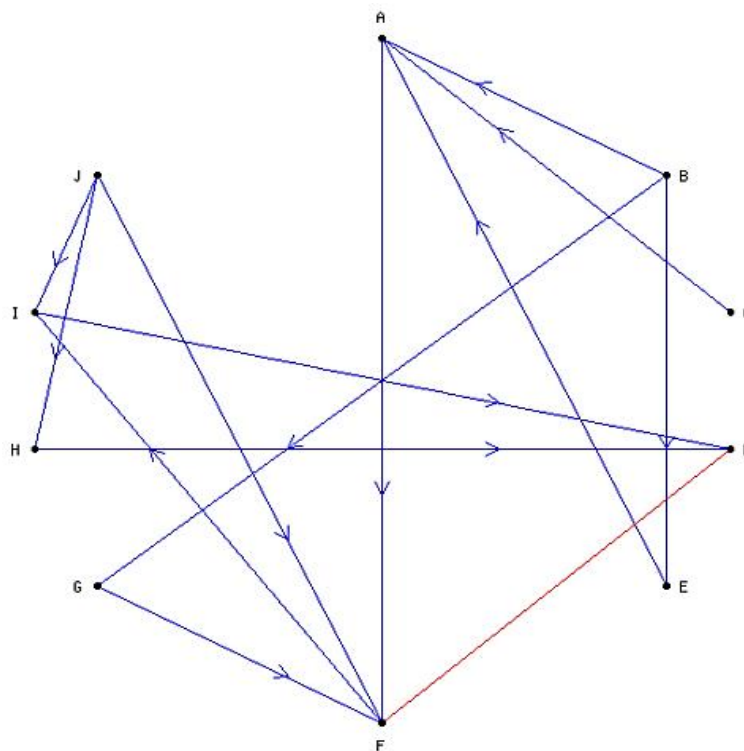
Obr. 14 Sociogram kladných voleb skupiny C před táborem

Obr. 15 Sociogram kladných voleb skupiny C po táboře

Obr. 16 Sociogram záporných voleb skupiny C před táborem

Obr. 17 Sociogram záporných voleb skupiny C po táboře

Při analýze tabulky 8 zjistíme, že pretestu se zúčastnilo 10 probandů. V části jedna se hodnoty pohybují v rozmezí nejpozitivnější jedné třetiny všech škál. V druhé části narážíme na poměrně pozitivní hodnoty, až na položku „problémy řešíme v klidu“, kdy celá polovina skupiny si myslí, že to není pravda. Pouze jeden člověk se domnívá, že je ve skupině někdo nešťastný, tj. hodnota 10% u položky „nešťastný jedinec“. Ve třetí části tabulky 8 nám index vzájemných kladných voleb ukazuje 1,0 a v této skupině neproběhla žádná vzájemná negativní volba. Co se týká poslední části této tabulky, index kladných voleb dosáhl hodnoty 2,7 a u záporných hodnot 1,0. Sociální soudržnost jsme vypočetli na 0,37.

Jak můžeme vidět z tabulky 9, post testu se u skupiny C zúčastnilo všech 10 probandů. V první sledované části tabulky jsou hodnoty s rozdílem několika desetin téměř podobné jako u pretestu. V další části nás zaujme položka „ubližovaný jedinec“, kde hodnota dosáhla 20% a „problémy řešíme v klidu“ byla vypočtena na 60%. Indexy vzájemných voleb v další části tabulky jsou rovny 0,8 pro kladné volby a 0,1 pro záporné volby. Poslední část tabulky, tedy počty voleb celkem zaznamenala změnu u indexu kladných voleb. V post testu je hodnota 2,8 a u záporných voleb je index 1,5. Skupinová koheze nabývá hodnoty 0,286.

V první části tabulky došlo ke změnám k horšímu v řádech desetin ve všech sledovaných aspektech až na „pocit tolerance“. Zde bylo zlepšení o 0,3 bodu. Největší propad je u položky „kladné pocity“ a to o 0,8 bodu. V druhé části je viditelný rozdíl u položky „ubližovaný jedinec“, která nám vzrostla o 20%. Nárůst o 10% zaznamenaly i položky „nešťastný žák“ a „řešíme problémy v klidu“. Indexy vzájemných kladných voleb v další části poklesly na hodnotu 0,8 a záporné vzrostly na 0,1. V poslední části tabulek je rozdíl v indexech celkových kladných voleb, které vzrostly na 2,8, současně však vzrostly i záporné a to na 1,5 bodu. Soudržnost skupiny nám poklesla o 0,084 bodu.

6. Diskuse

Hlavním cílem této práce bylo poukázat na změny sociálních vztahů během dvoutýdenního letního dětského tábora. Jinými slovy jsme sledovali, jaká sociální změna nastane během tohoto pobytu. Novotná (2008) uvádí, že socializace je učení se, jak žít společně s druhými. Druhou dekádu života považuje za druhé sociální narození a také uvádí, že socializace je ukončena na prahu dospělosti. V tomto ohledu se spíše přikláníme k názoru Giddense (2000). Ten popisuje socializaci jako celoživotní proces. Poukazuje na fakt, že k socializaci dochází při každé interakci s druhým jedincem. Tím, že na sebe jedinci vzájemně působí, získává každý z nich nové zkušenosti, postoje, role nebo i postavení ve společnosti.

V dnešní době, kdy jsou technologie všudypřítomné a nedokážeme si život bez nich ani představit, se setkáváme s poklesem zájmu o letní dětské tábory. Děti žijí v uměle vytvořeném prostředí s vyspělou kulturou sociálních sítí a internetu, a když se ocitnou v přirozeném sociálním prostředí, nevědí, jak se mají chovat nebo co mají dělat.

Naše literatura se povětšinou problematice dětských táborů a vztahů mezi táborníky moc nevěnuje. Pokud bychom chtěli srovnat výsledky našeho výzkumu s výzkumem někoho jiného, tak nenajdeme žádnou podobnou práci v této oblasti. Můžeme se odkazovat na práce Neumana (1998) a Kalkusové (2012), které se věnují aktivitám v přírodě. Uvádí, že aktivity v přírodě mají pozitivní vliv na rozvoj sociálních vztahů, spolupráce a koheze skupiny. Jejich výzkum se však věnuje kurzům, které netrvají déle než týden. Navíc na těchto kurzech je záměrně vytvořen program k prohloubení vztahů a zvýšení soudržnosti skupiny. Lehké zhoršení vztahů proto přikládám dvoutýdennímu soužití jedinců. Během pobytu na táboře, během různých her, ale i ve volném čase se může ukázat pravá povaha členů skupiny. Tyto postoje pak mohou ovlivňovat celkové výsledky kolektivu. Záměrně zde neuvažujeme změnu vztahů během různých dílčích činností tábora, ale snažíme se brát v úvahu dvoutýdenní celý pobyt. Problematikou aktivit v přírodě se zajímala i Provazníková (2016), která zkoumala vliv intervenčního programu pro zlepšení vztahů na skupinách dívek internátní školy v rámci lyžařského výcviku využívající prvky kooperativních her. Svou práci v závěru hodnotí tak, že se prokázalo snížení oblíbenosti a náklonosti ve většině ze sociometrických jevů. Tento výsledek se shoduje i s naším výzkumem. Provazníková přikládala tento fakt za vinu nedostatečné intenzitě intervenčního programu během výuky lyžování.

Pokud se oprostíme od přírodního prostředí a táborového kolektivu, můžeme naše výsledky porovnávat s třídními kolektivy. Určitou podobnost můžeme najít v práci Svobodové (2014), která se zabývala problematikou klimatu ve školních třídách. Vytvořila si vlastní dotazník a ve své práci zjistila, že uměle vytvořené sociální skupiny (třídní kolektiv) vykazují horší soudržnost. Bylo pozorováno, že taková nově vzniklá skupina vytváří relativně uzavřené pod-skupinky, které se seskupují na základě svého profesního nebo zájmového zaměření. Naš výzkum tyto výsledky podporuje. Ze sociogramů je vidět, že vznikaly určité pod-skupinky, jejichž členové si navzájem projevovali sympatie. Další výzkumná bakalářská práce, se kterou bychom mohli srovnat naše výsledky je od Bittnerové (2014). Ta zkoumala sociální klima ve třídách pomocí dotazníku B3 (stejný sociometrický nástroj, který byl použit v této práci). Bittnerová dospěla ve svém výzkumu k závěru, že pokud spolu děti chodí do jedné třídy nebo pokud spolu bydlí ve škole, přispívá to k tvorbě a upevňování přátelských vztahů. Dále si ve své práci všimla, že pubescenti tvoří převážně pohlavně homogenní skupiny s uzavřenými vztahy. Dívky v tomto případě neměly ke chlapcům tak negativní vztahy, jako chlapci k dívkám.

V naší práci jsme převážně využívali technik klasické sociometrie, avšak byl sledován i pojem sociální soudržnost skupiny, který Petrusek (1969) považuje za jeden z ústředních sociometrických pojmů. Díky využití sociometrických ukazatelů, indexů a sociogramů jsme měli možnost data mezi sebou porovnávat napříč skupinami. Vzhledem k počtu testovaných skupin a počtu jedinců uvnitř skupiny se nám zdálo vhodné seřadit sociometrické ukazatele do tabulek a vytvořit sociogramy, což u skupiny A bylo skoro hraniční. Počet jedinců ve skupině odpovídal maximálnímu počtu pro sestavení kruhového sociogramu (Petrusek, 1969).

Některé výzkumy od zahraničních autorů, věnující se aktivitám v přírodě, se shodují na tom, že čím déle budeme na skupinu působit, tím větší soudržnosti dosáhneme. V těchto výzkumech však jde o neustálé a intenzivní působení na kolektiv v rozsahu 3-13ti dnů (Breuning, C., Todd, Anderson, & Young, 2010). V našem výzkumu jsme se snažili působit na děti co nejméně, aby se zachoval jakýsi přirozený vývoj sociálních vztahů. Kdybychom na skupinu v průběhu tábora nějakým záměrným způsobem působili, například cíleným intervenčním programem, různými hrami na utužení kolektivu nebo problémovými hrami, výsledky by se mohly lišit. Předpokládáme, že bychom tak mohli dosáhnout pozitivnějších změn, než bylo

dosaženo v tomto výzkumu a přiblížili bychom se výsledkům ostatních studií zabývajících se podobnou problematikou.

7. Závěr

Porovnáním dat u skupiny A jsme zjistili, že klima ve skupině na začátku i konci pobytu bylo velmi podobné. Hodnoty se lišily pouze v desetinách bodů. V průběhu dvou týdnů se však u táborníků prohloubil pocit, že mezi nimi je někdo nešťastný a ubližovaný. Dokazuje to, že si děti na táboře vytvořili lepší přehled o stavu ostatních. Dále jsme z porovnání dat zjistili, že počty voleb a vzájemných voleb (pozitivních a negativních) poklesly. To dokazují i sociogramy z obrázků 6, 7, 8 a 9, na kterých můžeme vidět jakési „pročištění“ vztahů. Za pozitivní vliv tábora považujeme to, že nám výrazně poklesly záporné volby.

Pokud porovnáme data u skupiny B, tak z první části tabulek 6 a 7 jsme zjistili lehké zhoršení klimatu ve skupině. Za pozitivní a výraznou změnu považujeme zlepšení položky „pocit tolerance“. Výrazně se změnilы hodnoty ohledně individuálních pocitů ve skupině. Položky „nešťastný jedinec“ a „ubližovaný jedinec“ se snížily. Společně se zvýšením „pocitu tolerance“ to je jasným ukazatelem ve změně kolektivu k lepšímu. Dovolujeme si hovořit o zvýšení sounáležitosti k ostatním členům skupiny. Položka „do třídy se těším“ (pozn. vyhodnocovací program pro dotazník B3 je vytvořen primárně pro třídní kolektivy, proto se zde objevují názvy související výhradně se školním prostředím) zaznamenala citelné zhoršení. Společně se zvýšením indexů pro záporné volby, vzájemné záporné volby a poklesem indexu pro kohezi to připisujeme celkovému zhoršení až rozvrácení vztahů v této sociální skupině.

Skupina C se na začátku tábora vykazovala nejnegativnějšími hodnotami. Při podrobnějším prozkoumání prvních částí tabulek 8 a 9 zjistíme, že došlo ke zhoršení klimatu skupiny a to ve všech položkách. Jedinou položkou, kde došlo ke zlepšení je „pocit tolerance“. Pokud dáme do souvislosti změnu v položce „ubližovaný jedinec“, zvýšení hodnot u negativních voleb a porovnáme to se sociogramy z obrázků 16 a 17 zjistíme, že jedinec F by mohl být ohrožen, respektive mít prohlubující se negativní vztahy s ostatními a časem by mohl být i izolován.

Pokud porovnáme veškerá vstupní data, ze všech testovaných skupin při zahájení pobytu a na jeho konci, zjišťujeme, že dochází k mírnému zhoršení ve všech aspektech měření. Pokud se ovšem zaměříme na položku „Pocit tolerance“, dostáváme vždy zlepšení a to o 0,17, 0,62 a 0,3. Můžeme zde mluvit o prohloubení vztahů, díky kterým se členové těchto skupin mohou cítit ve skupině více akceptovaní. Tímto jsme

odpověděli na první vědeckou otázku. Dále jsme pozorovali, že výsledky ve všech skupinách jsou do jisté míry podobné. V průběhu tábora došlo ke zhoršení všech sledovaných sociometrických aspektů, což je odpověď na naši druhou vědeckou otázku.

Je třeba rovněž brát na vědomí fakt, že vazby ve skupině určuje vzdálenost mezi členy a také doba, kterou společně stráví, jak uvádí Hare a Newcomb in Petrusek (1969). Do sociogramů se tedy mohou promítnout vzájemné sympatie členů skupiny, kteří se dobře znají i mimo dětský tábor, chodí spolu do třídy nebo žijí v sousedství. Také to může souviset s dalším ukazatelem. Mezi těmito členy nedochází k markantním rozdílům ve změně vztahů během pobytu na táboře. Ze sociogramů jsme také vyzorovali, že naopak byly navázány i nové vztahy. Což považujeme za pozitivní výsledek dětského tábora.

V dalším zkoumání by bylo vhodné se lépe podívat na vývoj hierarchie v táborových kolektivech. K těmto účelům by bylo vhodné použít hierarchické sociogramy či metodu sociomapování, která dává přesnou informaci o rozložení členů uvnitř skupiny.

Literatura

1. Anonym. (2013). *Woodcraft*. Získáno 19. Březen 2017, z Liga lesní moudrosti: www.woodcraft.cz
2. Beroušek, P. (2004). *Rádce provozovatele a vedoucího dětského tábora*. Trutnov: Soudy.
3. Bittnerová, S. (22. Květen 2014). Bakalářská práce. *Vrstevnické vztahy u dětí s poruchami chování v rané adolescenci*. Praha, Praha, Česká republika: Univerzita Karlova.
4. Braun, R. (1998). *Dotazník B - 3: Příručka*. Opava: Středisko vzdělávání pedagogů.
5. Breuning, M., C., O. T., Todd, S., Anderson, L., & Young, A. (2010). The Impact of Outdoor Pursuit on Collage Students Perceived Sense of Community. *Journal Of Leisure Research*, stránky 551-572.
6. Conklin, M. H., Luciana, M., Hooper, J. C., & Yarger, S. R. (2007). *Working Memory Performance in Typically Developing Children and Adolescents: Behavioral Evidence of Protracted Frontal Lobe Development*. *Developmental Neuropsychology*.
7. Corneau, G. (2000). *Anatomie lásky*. Praha: Protál.
8. Erikson, H. E. (2002). *Dětství a společnost*. Praha: Argo.
9. Giddens, A. (2000). *Sociologie*. Praha: Argo.
10. Gullotta, P. T., Adams, R. G., & Markstrom, A. C. (2000). *The adolescent experience*. New York: Academic Press.
11. Havlík, R. (2005). *Úvod do sociologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
12. Hurikán, B. (1990). *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář.
13. Chráška, M. (2007). *Metody pedagogického výzkumu*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing a. s.
14. Janka-Ropim, O. (1992). Stopou skautské historie. *Junák časopis skautů a skautek*, 2.
15. Kalkusová, L. (2012). Vliv kursů aktivit v přírodě na rozvoj sociální soudržnosti a vztahů ve skupinách dospívající mládeže. *Diplomová práce*. Praha: UK FTVS.

16. Keating, D. (1991). *Adolescent cognition*. New York: Garland.
17. Keller, J. (1997). *Sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
18. Kohoutek, R. (4. leden 2009). *Psychologie v teorii a praxi*. Získáno 18. 3 2017, z Stručný úvod do sociometrie: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0901/sociometrie>
19. Kuhn, D. (2000). *Metacognitive Development*. Current Directions in Psychological Science.
20. Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s.
21. Macek, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál.
22. Nakonečný, M. (1999). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.
23. Neuman, J. (1998). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál.
24. Novotná, E. (2008). *Základy sociologie*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing a. s.
25. Novotná, E. (2010). *Sociologie sociálních skupin*. Praha: Grada Publishing a. s.
26. Pavlíčková, H. (2013). *Social Psychology*. Brno: Mendelova Univerzita v Brně.
27. Petrusek, M. (1969). *Sociometrie*. Praha: Svoboda.
28. Provazníková, M. (Srpen 2016). Diplomová práce. *Využití aktivit a her v zimní přírodě a jejich dopad na sociální dynamiku dospívajících*. Praha, Praha, Česká republika: Univerzita Karlova.
29. Rosso, M. I., Young, D. A., Femia, A. L., & Yurgelun-Todd, A. D. (2004). *Cognitive and emotionla Components of frontal lobe functioning in childhood and adolescence*. New York: Annals New York Academy of Science.
30. Santrock, J. (2016). *Adolescence*. New York: McGraw Hill.
31. Svobodová, M. (květen 2014). Klima třídy. *Bakalářská práce*. Praha, Praha, Česká republika: Karlova Univerzita.
32. Szczepański, J. (1966). *Základní sociologické pojmy*. Praha: NPL.
33. Šmajš, J. (1995). Ohrožená kultura. *Vesmír.cz*, 106.
34. Trpišovská, D., & Vacínová, M. (2007). *Sociální psychologie (Vybraná témata)*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.

35. Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Elektronické zdroje

36. ČESKO. § 8 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [cit. 19. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-258#p8-1>

Seznam obrázků a tabulek

Seznam obrázků:

- OBR. 1 NÁRŮST KAPACITY PRACOVNÍ PAMĚTI (V GRAFU JE ZAZNAMENÁ POČET ZAPAMATOVANÝCH JEDNOTEK) (CONKLIN, LUCIANA, HOOPER, & YARGER, 2007)
- OBR. 2 VÝVOJ SCHOPNOSTI PŘESOUVAT POZORNOST DLE AKTUÁLNÍ POTŘEBY (V TABULCE JE UVEDEN PRŮMĚRNÝ REAKČNÍ ČAS VE VTEŘINÁCH) (ROSSO, YOUNG, FEMIA, & YURGELUN-TODD, 2004)
- OBR. 3 KRUHOVÝ SOCIOGRAM (NOVOTNÁ, 2010)
- OBR. 4 HIERARCHICKÝ OSOVÝ SOCIOGRAM (NOVOTNÁ, 2010)
- OBR. 5 TERČOVÝ SOCIOGRAM (NOVOTNÁ, 2010)
- OBR. 6 SOCIOGRAM KLADNÝCH VOLEB SKUPINY A PŘED TÁBOREM
- OBR. 7 SOCIOGRAM KLADNÝCH VOLEB SKUPINY A PO TÁBOŘE
- OBR. 8 SOCIOGRAM ZÁPORNÝCH VOLEB SKUPINY A PŘED TÁBOREM
- OBR. 9 SOCIOGRAM ZÁPORNÝCH VOLEB SKUPINY A PO TÁBOŘE
- OBR. 10 SOCIOGRAM KLADNÝCH VOLEB SKUPINY B PŘED TÁBOREM
- OBR. 11 SOCIOGRAM KLADNÝCH VOLEB SKUPINY B PO TÁBOŘE
- OBR. 12 SOCIOGRAM ZÁPORNÝCH VOLEB SKUPINY B PŘED TÁBOREM
- OBR. 13 SOCIOGRAM ZÁPORNÝCH VOLEB SKUPINY B PO TÁBOŘE
- OBR. 14 SOCIOGRAM KLADNÝCH VOLEB SKUPINY C PŘED TÁBOREM
- OBR. 15 SOCIOGRAM KLADNÝCH VOLEB SKUPINY C PO TÁBOŘE
- OBR. 16 SOCIOGRAM ZÁPORNÝCH VOLEB SKUPINY C PŘED TÁBOREM
- OBR. 17 SOCIOGRAM ZÁPORNÝCH VOLEB SKUPINY C PO TÁBOŘE

Seznam tabulek:

- TABULKA 1 NEUSPOŘÁDANÁ SOCIOMETRICKÁ MATICE (CHRÁSKA, 2007)
- TABULKA 2 USPOŘÁDANÁ SOCIOMETRICKÁ MATICE (CHRÁSKA, 2007)
- TABULKA 3 UKÁZKA ROZDĚLENÍ HODNOT VE VÝSLEDKOVÝCH TABULKÁCH
- TABULKA 5 KVANTITATIVNÍ ROZBOR SKUPINY A PO TÁBOŘE
- TABULKA 4 KVANTITATIVNÍ ROZBOR SKUPINY A PŘED TÁBOREM
- TABULKA 6 KVANTITATIVNÍ ROZBOR SKUPINY B PŘED TÁBOREM
- TABULKA 7 KVANTITATIVNÍ ROZBOR SKUPINY B PO TÁBOŘE
- TABULKA 8 KVANTITATIVNÍ ROZBOR SKUPINY C PŘED TÁBOREM
- TABULKA 9 KVANTITATIVNÍ ROZBOR SKUPINY C PO TÁBOŘE

Přílohy

PŘÍLOHA 1 SOCIOMETRICKÝ DOTAZNÍK NA ZAČÁTKU TÁBORA

PŘÍLOHA 2 SOCIOMETRICKÝ DOTAZNÍK NA KONCI TÁBORA

Příloha 1

JMÉNO A PŘÍJÍMENÍ..... VĚK

BYDLIŠTĚ..... DATUM.....

1. Kolik členů z vaší skupiny už znáš?

2. Kdo je pro tebe ve skupině nový?.....

3. Jak dlouho jezdíš na tento tábor?.....

4. Mezi tvé přátele ve vaší skupině patří:

1.
2.
3.

5. Jako přítele/přítelkyni bych si nevybral:

1.
2.
3.

6. Sám(a) sebe hodnotím jako:

- a) Jsem vždy v centru dění ve skupině
- b) Občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve skupině informován
- c) Párkrát jsem se účastnil, ale nebývám informován
- d) Zdá se, že o mou účast skupina příliš nestojí
- e) O dění ve skupině nejevím zájem

7. Odpověz *ano* – *ne*:

Ve skupině je nejméně jeden žák, který je nešťastný	ANO	NE
Ve skupině je někdo, komu ostatní občas ubližují	ANO	NE
Stává se, že se na další táborový den těším	ANO	NE
Většinou se najde někdo, kdo mi pomůže s problémem	ANO	NE
Společné problémy řešíme většinou v klidu	ANO	NE

8. Zakroužkuj v každém řádku číslici, která nejlépe vyjadřuje míru tvých pocitů ve skupině:

Pocit bezpečí	1	2	3	4	5	6	7	Pocit ohrožení
Pocit přátelství	1	2	3	4	5	6	7	Pocit nepřátelství
Atmosféra spolupráce	1	2	3	4	5	6	7	Atmosféra lhostejnosti
Pocit důvěry	1	2	3	4	5	6	7	Pocit nedůvěry
Tolerance	1	2	3	4	5	6	7	Netolerance

9. Najdi ve skupině někoho z vrstevníků, který je:

Spravedlivý

Protivný.....

Spolehlivý.....

Nespravedlivý.....

Zábavný.....

Nevděčný.....

Vždy v centru dění.....

Nespolehlivý.....

Se všemi zadobře.....

Osamocený.....

10. Kdyby ti maminka dovolila uspořádat u vás doma večírek na oslavu tvých narozenin, koho ze skupiny by sis pozval(a)?

11. Koho ze skupiny by sis vzal(a) s sebou na pustý ostrov?

Příloha 2

JMÉNO A PŘÍJMENÍ..... VĚK

BYDLIŠTĚ..... DATUM.....

1. Mezi tvé přátele ve vaší skupině patří: 1.

2.

3.

2. Jako přítele/přítelkyni bych si nevybral: 1.

2.

3.

- 3. Sám(a) sebe hodnotím jako:** a) Jsem vždy v centru dění ve skupině
b) Občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve skupině informován
c) Párkrát jsem se účastnil, ale nebývám informován
d) Zdá se, že o mou účast skupina příliš nestojí
e) O dění ve skupině nejevím zájem

4. Odpověz *ano* – *ne*:

Ve skupině je nejméně jeden žák, který je nešťastný	ANO	NE
Ve skupině je někdo, komu ostatní občas ubližují	ANO	NE
Stává se, že se na další táborový den těším	ANO	NE
Většinou se najde někdo, kdo mi pomůže s problémem	ANO	NE
Společné problémy řešíme většinou v klidu	ANO	NE

5. Zakroužkuj v každém řádku číslici, která nejlépe vyjadřuje míru tvých pocitů ve skupině:

Pocit bezpečí	1	2	3	4	5	6	7	Pocit ohrožení
Pocit přátelství	1	2	3	4	5	6	7	Pocit nepřátelství
Atmosféra spolupráce	1	2	3	4	5	6	7	Atmosféra lhostejnosti
Pocit důvěry	1	2	3	4	5	6	7	Pocit nedůvěry
Tolerance	1	2	3	4	5	6	7	Netolerance

6. Najdi ve skupině někoho z vrstevníků, který je:

Spravedlivý

Protivný.....

Spolehlivý.....

Nespravedlivý.....

Zábavný.....

Nevděčný.....

Vždy v centru dění.....

Nespolehlivý.....

Se všemi zadobře.....

Osamocený.....

7. Kdyby ti maminka dovolila uspořádat u vás doma večírek na oslavu tvých narozenin, koho ze skupiny by sis pozval(a)?

8. Koho ze skupiny by sis vzal(a) s sebou na pustý ostrov?